

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

JOHN F. EKVALL **Mennesker i en bydel**

Skæbner og skikkelser
i Vesterbros historie

DANSKE SKRIBENTERS FORLAG
KØBENHAVN 1964

Forord

I 1934 kom jeg i forbindelse med en 82-årig gammel dame, Harriet Kaalund Christensen, der havde levet hele sit liv på Vesterbro.

Hun var født i et fattigt hjem i Bagerstræde og var som ugift flyttet ind i en lille lejlighed i Absalonsgade. Her havde hun, for at bruge hendes egne ord, slæbt sig gennem tilværelsen med en hale på ni børn efter sig.

Hun var tidligt blevet enke og havde overtaget forsørgerpligten ved at køre rundt i kvarteret med en lille vogn, hvorfra hun solgte fisk.

Med denne handel blev hun ved, indtil hun nærmede sig de 80. Så trak hun sig tilbage til en lille aldersrentebolig på Sønder Boulevard, hvor hun sad med sin kaffekop og alle minderne fra et langt og trælsomt liv på Vesterbro.

Intet af det, der var sket omkring hende, havde undgået hendes opmærksomhed, og intet var glemt.

I det lange spand af år, hvor hun troligt havde haft sin daglige gang i bydelens trange gader, havde hun set Vesterbro vokse op og mærket livets pulsslag i gadens rytme.

Hun kendte alle og kunne huske ting, som vi andre aldrig havde vidst noget om.

Hun og bydelen var blevet eet på en egen personlig måde.

Nu var hun blevet gammel og gik ikke længere så godt, men fortælle, det kunne hun.

En tur med hende, hvor hun i tankerne tog en med gennem de lange sidegader, var som et møde med en levende fortid.

Hvert hus havde sin historie, hver lejlighed sin fortælling. Om de enkelte mennesker kunne hun berette en hel roman.

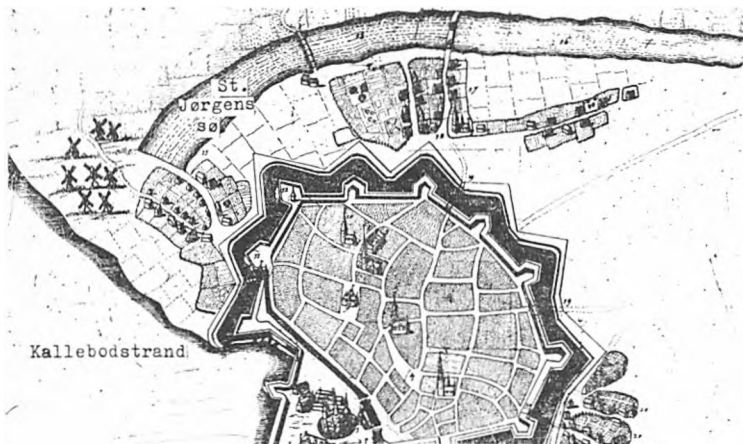
Med sin skildring gik hun frem og tilbage i tiden og ud til de mange sidegrene, hvor det ene led greb ind i det andet, så hendes gengivelse af Vesterbro voksede op og blev til en stor samlet helhed.

Desværre var hun død og borte, før noget af det, hun fortalte, blev skrevet ned. En tidsepoke og minderne om et hverdagsliv er med hende gået tabt for eftertiden.

Det er med denne gamle fortællerske i tankerne, at denne lille bog ser dagens lys som en hilsen til det evigtunge Vesterbro, der i år fylder 350 år.

København, okt. 1964.

John F. Ekvall

Et udsnit af Resens Atlas fra 1616, der viser København, som den lå skærmet bag volde og vandgrave i begyndelsen af Chr. IV's regering. I strandkanten yderst tv. er 8 vejmøller placeret i det område, der i dag optages af Vesterbro.

I terrænet mellem voldene og St. Jørgens sø kan man tydeligt se de 21 huse, der udgjorde Vesterbros begyndelse. Husene er placeret langs nuværende Vesterbrogade og nuværende Gl. Kongevej.

I år kan bydelen Vesterbro fejre sit 350-års jubilæum. Ifølge en kongelig forordning, udstedt af Chr. IV i 1614, begyndte man da at bygge en københavnsk forstad udenfor byens Vestre Port, og samtidig lod man dette lille bysamfund befæste med nye befæstningsværker.

Man læser da også i Wolf's diarium, der er en samtidig optegnelse, at det var i dette år, forstaden udenfor den Vestre Port blev grundlagt og bebygget.

Men for at være historisk korrekt, må man indrømme, at der lang tid før har boet mennesker på det område, hvorpå Vesterbro gennem tiderne er vokset op.

På Nationalmuseet vidner mange fundne stensager om det liv og den færden, der har udspillet sig på denne flade strandslette, der har været idel til boplads.

En flintemejsel, fundet i Dannebrogsgade to meter nede i jorden, viser hen til en arbejdende stenaldermand, der på dette sted har mistet sit værktøj.

På Vesterbrogade, omtrent ved hjørnet af Bernstorffsgade, fandt man, da man gravede ud til den store kloakledning, tre flinteredskaber i det tykke muldlag.

Endvidere har man fra den tidlige bronzealder fundet en pragtfuld stridsøkse, da man var i gang med jordarbejder til ejendommen på hjørnet af Vesterbrogade og Viktoriagade.

Da man i 1902 skulle nedlægge sporvognsskinner i Tietgensgade, mellem Rudolph Berghs Hospital og Tivoli, stødte man på en meget smuk skaftøkse, der antagelig var tabt af en stenaldermand, der på dette sted har været i kamp med et overmægtigt dyr. Til overflod har man i Kongens Enghave afdækket mange af Dyssetidens bopladser, der sammen med andre bopladser, fundne ved Carlsberg, taler om de mange mennesker, der i en længst forsvunden fortid levede deres liv og havde deres hjem spredt ud over hele dette store område.

Om disse mennesker ved vi imidlertid kun så lidt. Man må lade fantasien råde, når man skal tænke sig til deres hverdagsliv og deres færden. Mere håndgribelig bliver vor viden, når vi nærmer os vor egen tid.

Gennem hele Middelalderen ved man, at enkelte fribyttere havde valgt at bo i det lave terræn, hvor de havde så nem adgang til havet.

Man ved også, at nogle af Københavns borgere, der brugte arealet til græsning for byens kvæg, havde bygget nogle primitive boder for de fastboende kvæghyrder.

De enkelte vejr møller, der fandtes spredt ud over arealet, havde også nogle møllere boende.

Men det er først i det femtende og sekstende århundrede, at man gennem stadens jordebog hører om bagere, bryggere og en enkelt grydestøber, der for alvor tager bopæl på det store område.

I 1496 ved man således, at der fandtes 17 store haver herude, som tjente som en slags nyttehaver for de bedrestillede Københavnerne. En idé, der åbenbart faldt i god jord, idet disse havers antal med årene tog stærkt til.

Da den kongelige forordning blev udstedt i 1614, var der således et ret betragteligt antal mennesker, der allerede i flere år havde boet ude i det jomfruelige land, umiddelbart foran hovedstaden. Blandt de borgere, om hvem man med bestemthed ved, at de har boet på Vesterbro, kan man nævne Københavns borgmester Iver Poulsen, der som en af de første i 1614 byggede sig et stateligt hus på indhegnet jord i nærheden af nuværende Vesterbros Torv. Kort efter flyttede hans gode ven, Jacob Mikkelsen, der forvaltede det høje embede som Kongens tolder, ud ved siden af ham, idet han byggede sig et hus i nærheden af nuværende Absalonsgade.

Med disse to højagtede borgere som en fjern fortrop, kan man i dag skue ned over en lang række mennesker, bekendte og ubekendte mellem hinanden, der for kortere eller længere tid har boet på Vesterbro.

Nogle af dem boede der kun ganske kortvarigt, andre valgte at bo der hele deres levetid. Nogle har fristet en kummerlig tilværelse, medens andre har levet i overflod. Nogle har levet så fortjenstfuldt, at de er gået over i historien som berømte navne. Andre derimod – og det er langt de fleste – har hele deres liv levet ganske ubemærket, og som følge deraf har de ikke efterladt andre beviser for deres eksistens end dem, man møjsommeligt kan grave frem i de lange kolonner af navne og årstal, der findes i kirkebøger og mandtalslister.

Krige, pest og hungersnød har tid efter anden hærget det lille bysamfund. En overgang, i 1659 under stormen på København, endda i en sådan grad, at byen blev »helt ruineret«. Men hver gang har de mennesker, der havde valgt at bo i denne del af riget, taget fat med fornyet mod og bygget op, hvad andre havde revet ned.

Tider og vilkår har ustandseligt skiftet.

Store forandringer er gennem årene foregået, helt op til dagen i dag, hvor det overvejes i byens styre at fuldende de gennemgribende saneringsplaner, der sammen med anlæget af de store nye gadeanlæg helt vil forandre bydelens karakter.

Men for at komme tilbage til de berømte borgere, der har boet på Vesterbro, så kunne bydelen i 1614, som ovenfor nævnt, rose sig af at have en borgmester blandt sine bysbørn.

Men heldigvis findes der mange andre borgere, der på en eller anden måde har gjort sig fortjent til at blive nævnt i denne bog.

Frem af glemselens mørke toner først den hærdebrede og grundsolide Hans Hesenow. Han var garver af profession og havde lært sit fags mange muligheder at kende på rejser i Tyskland og Holland. Stolt viser han det skøde frem, der fortæller, at han i 1615 havde erhvervet sig det stykke jord, hvorpå han havde opført sit garveri. Skindene, han skulle garve, havde han let adgang til, idet der dengang boede flere slagtere omkring hans ejendom, – slagtere, som vi desværre ikke kender navnene på. Nogle år efter, den 18. april 1619, fik han en nabo, idet kongen gav Jacob Mikkelsen den grund udenfor Vestre Port, der stødte op til Hans Hesenows garveri.

Samtidig fik han tilladelse til at opføre et gæstehæberg. Og et gæstehæberg var sikkert påkrævet på Vesterbro dengang. Hovedstadens porte blev som bekendt hver aften lukket i lås og slå, således at rejsende, der kom langvejs fra, måtte have et sted at overnatte, hvis de ikke var så heldige at slippe indenfor byporten, før denne lukkede.

Når man slår efter i jordebøgerne, finder man matrikelnummeret på »Mikkel Vibes Kro«, og kan derved identificere stedet som en grund, der må have været beliggende på Vesterbrogade mellem nuværende Dannebrogsgade og Saxogade.

At Chr. IV var interesset i bydelen Vesterbro, får man et klart indtryk af, når man ser, hvor stærkt han var optaget af alt, hvad der angik det nye bysamfund og de borgere, der boede derude. Da Mikkel Vibe, straks efter han havde fået bygget sin kro, afgår ved døden, modtager arvingerne et egenhændigt brev fra kongen, hvori han i kraftige vendinger pålægger dem at holde kroen og den skydebanc, der hørte dertil, i forsvarlig stand. Hvis de ikke kan overholde dette, ser han sig nødsaget til at inddrage bevillingen og lade kroen tilfalde byen.

Med hård hånd overvågede kongen, at intet gik i svang i den nyanlagte by. Især holdt han meget stærkt på, at man skulle føre strengt tilsyn med »allehånde skarnsfolk«, som af en eller anden grund tyede derud. Fuskere, bønhaser eller sådanne, der går lavene i næringen«, skal man have opsigt med og sørge for, de ikke unddrager sig skattepligten.

Da ingen af omegnens bønder, ifølge en kgl. forordning, måtte opholde sig inden for byens porte længere end til kl. 12, skulle man passe på, at »de ikke satte sig ned i forstaden til drik og spil«. Gjorde de det, skulle de skyldige pågribes, sættes i slottets fængsel og tilbørlig straffes.

Vesterbro skulle vokse op og blive en by af format men samtidig en by, hvor der herskede orden og gode sæder.

I en forordning af 1618 lader kongen bekendtgøre at han agter at opføre en stor kirke omkring nuværende Helgolandsgade. En kirke som skal betjenes af en præst fra Helligånds hospital. Planer, som imidlertid må skrinlægges, fordi den byggeglade konge bliver optaget af andre gøremål.

Af en mandtalsliste fra 1622 ser man, at tilflytningen til den nye by i disse første år må have været stor, idet det tydeligt fremgår, at der nu boede 110 familier ude på Vesterbro. 110 familier med hver sin store husstand. Selv om man ikke kender ret meget til disse mennesker, så kan man dog allerede nu så småt begynde at tale om, at Vesterbro var ved at udvikle sig til et regulært bysamfund.

Så meget ved man dog, at disse mennesker, der for de flestes vedkommende var fattige, boede i en række tarvelige huse, der grupperede sig omkring bydelens eneste gade, den såkaldte Vestre Adelsvej. Denne gade løb lidt nordligere, men omtrent parallelt med den nuværende Vesterbrogade, i området omkring Vesterbros Torv.

År for år flyttede flere og flere mennesker inde fra byen ud til Vesterbro, og som følge deraf skød det ene hus op efter det andet. I 1633 var der således, foruden de allerede omtalte familiers beboelseshuse, flere reberbaner, 4 skomagierier, 8 slagtergårde og

8 vejmøller samt en del andre næringsdrivende, der hver især drev deres virksomhed fra eget hus.

I 1647 var der kommet så mange nye borgere til, at husene blev anlagt efter en vis planlægning. I det år tog man nemlig fat på anlæget af den nuværende Vesterbrogade. I begyndelsen blev denne gade kaldt Roskildegade og var snart en naturlig trafik-åre til og fra Hovedstaden. Men den rolige udvikling i byens vækst varede desværre ikke så længe.

Da Svenskekrigene i 1658–59 indtraf, gik det slemt til ude på det nye forstadsområde.

I kampens hede blev de fleste af husene skudt i ruiner, og resten blev brændt af, således at det lille bysamfund næsten helt var ud-slettet, da freden endelig oprandt.

Men mange havde indset, at på Vesterbro var der godt at bo og bygge. Så derfor varede det ikke længe, før de første modige igen tog fat på en frisk og med liv og lyst gik i gang med at bygge op, hvad Svenskerne havde revet ned.

En af de første borgere, der således var med til at bygge ruinbyen op, var den raske klejnsmed Gabriel Bommand. Foruden at bygge sig et hus, fandt han også på at oprette en skydebane. Han havde åbenbart af sørgelige erfaringer lært, at det kunne være gavnligt for borgerne at have et sted, hvor de kunne opøve deres skydefærdighed, hvis byen igen skulle udsættes for overfald.

Den næste mand, som man ved tog bopæl i byen, var hofslagter Niels Olufsen, der med sine kvægfolde lagde begyndelsen til det senere berømte kvægtorv, »Trommesalen«.

Da disse to driftige mænd først havde vist vejen, var der flere og flere, der fik mod på at erhverve sig en af de billige grunde og den skattefrihed, der fulgte med, og som Kongen gav til dem, der byggede udenfor Vesterport.

Til Vesterbro regnede man dengang hele det store landområde, der strakte sig fra byporten Vesterport, – der stod på nuværende Rådhusplads – ud forbi Sct. Jørgens sø, indtil Sorte Hest ved nuværende Vester Fælledvej. Herfra kunne man trække en lige linie ned til stranden. Indenfor dette store område var så den

Pufendorfs tegning fra 1568 viser Carl Gustav X's belejring af København. Fra Hovedstaden, der ses i baggrunden, sendes ildkugler ud mod soldaterne, der står opmarcheret på Vesterbro. Bag de forsvarslinier, som Chr. IV havde anlagt, har svenskerne bygget boder og indrettet teltgader.

I terrænet, hvor de opmarcherede soldater rykker frem i sluttet trop, ses de afbrændte huse. Da stormen heltemodigt af forsvaret var blevet tilbagevist, var hele Vesterbro forvandlet til en slagplads, der var totalt »ruineret«.

bymæssige bebyggelse koncentreret omkring den gade, der lå mellem nuværende Vesterbros Torv og Helgolandsgade. Det var her, at boder, huse og små virksomheder med slagtere i overtal skød op i en mere eller mindre planmæssig bebyggelse.

Det var her, at krovært Peter Hansen i 1668 oprettede det første regulære værtshus. Han behøvede ikke at frygte for ikke at have varer nok at sælge, idet man, – stadig efter mandtalslisten – kan se, at der snart efter foruden andre borgere flyttede flere ølbryggere og brændevinsbrændere derud.

En anden driftig mand var Georg Julius Wodrup, om hvem man ved, at hans slægt stammede fra byen Vodrup på Ærø. Han anlagde i 1699 en sejldugsfabrik på nogle grunde ved Gl. Kongevej. Manden og hans virke er for længst glemt og borte, men mindet

lever stadig videre i navnet, »Vodroffsvej«, der med en tydelig forvanskning fra det oprindelige navn er opkaldt efter ham. Af gårdens skøde, som det kan være interessant at følge, kan man se, at hans efterfølger som gårdejer og Vesterbroborger blev Peter Petersen Walløe. På grund af hans iltre sind, der skaffede ham mange retssager på halsen, ved man en hel del om ham.

En lang række processer og klagemål er blevet ført, tit over rene bagateller. Klagemål, som må have kostet en bunke penge at gennemføre, foruden at de har krævet et enormt spild af tid. Omsider kørte han da også træt og så ingen anden udvej end i 1724 at afhænde gården til Cornelius Melchior Werhagen. Den ny ejer var også en flygtig natur, der ikke blev gammel i gårde, idet han allerede i 1732 afhændede den til Johan Plump.

De forskellige ejere havde ikke kun ligget i søgsmål med hverandre. Tid efter anden havde de også udvidet og bygget gården op i 2 stokværk, så den nu var blevet en anselig bygning. Om den sidste ejer ved man, at han havde forsynet huset med udskårne døre og sat værelserne i en sådan stand, at de viste fine og typiske stuedekorationer i Louis XVI stil. I haven, der efter tidens mode var anlagt med kanaler og springvand, fandtes der gange med fine marmorstatuer. Kort sagt, en nydelig ejendom, der var en pryd for bydelen. Det blev den særlig, fordi Plump var en meget belevet vært, der stod så godt anskrevet ved hoffet, at han flere gange fik besøg af Chr. VI.

Efterfølgeren til alle disse herligheder blev statsråd Peter van Hemert. Ham gik det imidlertid ikke så godt. For det første var han ikke så dygtig som forgængeren, og for det andet kom han på grund af for stor levestof snart på fallittens rand. For at undgå dette sørgelige endeligt måtte han pantsætte hele herligheden, både gård og indbo, til den kongelige lånekasse. Og alligevel fik han ikke mere ind ved denne transaktion, end han blot nogenlunde kunne klare sig ud af sine forpligtelser.

Som man ser, kan man blot ved at følge et sådant skøde få en hel del at vide om den række af mennesker, der har boet i dette hus, der har stået indtil begyndelsen af dette århundrede. Man

Vesterbro set fra Valbybakke år 1587.

I baggrunden ser man datidens København, der lilleputagtig trykker sig bag byens skærmende mure. Den kraftige bygningsmassiv til højre i billedet er Københavns Slot. Højt over byens tage knejser Vor Frue Kirkes spir med sit 114 alen høje tårn.

Den opkørte jordvej, der i daglig tale blev kaldt Allarvejen, snor sit bugede løb mellem vejrmøller ud til St. Jørgens Hospital, der lå omtrent ved nuværende Gammel Kongevej. Æn, hvorover en bro fører landevejen videre, er afløbet fra St. Jørgens so til Kallegod Strand. Denne strandkant fulgte dengang en linie omtrent ved nuværende Søndre Boulevard. Det var først i år 1614, der blev tale om en samlet bebyggelse i dette terræn. En bebyggelse der sidenhen udviklede sig til forstaden Vesterbro.

bliver præsenteret for en række skikkelser og skæbner, der gennem salg og skifte har grebet ind i hinanden, og som det kunne være interessant at følge på nærmere hold, hvis vi blot havde nogle flere oplysninger om deres færd i fortidens Vesterbro. Det kan vi imidlertid ikke altid gøre. Desværre ligger det meste af det, der er sket blandt fortidens Vesterbroere, deres gøren og laden gemt under et slørende dække. Tilfældigt støder man ved gennemgang af resprotokoller, kirkebøger, arv og fæste på brudstykker, der kun meget møjsommeligt lader sig samle til et hele. Det var først langt senere, at det offentlige greb så kraftigt ind i privatlivet, at vi herved får så mange og så sikre oplysninger om bydelens borgere, at man nærmere kan beskue disse mennesker over en bredere historisk front.

Ifølge cnevældens krav om orden og system opstod der en række dokumenter, protokoller og bøger, hvori alt væsentligt om borgernes liv og virke blev skrevet ned. Alle de oplysninger, der efter en årrække ganske automatisk, på grund af afleveringspligten,

havnede i forskellige arkiver. Her kan man derfor i dag gå ind og praktisk talt følge hver borger fra han bliver født, og dermed indregistreret i kirkebogen, og indtil han igen udskrives af samfundet, ved hans død, der også giver anledning til en række notater i forskellige bøger.

Da alle disse notater for de flestes vedkommende som regel er ret kedsommelige at gennemgå, skal vi her i det væsentlige springe dem over og mere interessere os for, hvad de personer, der skjuler sig bag de mange nedfældede dataer har foretaget sig.

Men før vi i tankerne går tilbage i tiden, for at aflægge et besøg hos disse mennesker, må man forstå, at det faktisk ikke blot er Vesterbroere af et andet århundrede end vort, vi skal hilse på. Det er mennesker med en helt anden indstilling, vi besøger.

Sproget, vi taler, er til dels det samme, men tankerne, idéerne og opfattelsen er en helt anden.

Man kan næsten sige, at de fra fortiden og vi af i dag er to helt forskellige folkefærd.

Vore forfædre, dem vi her skal beskæftige os med, var på en helt anden måde end vi fast forankret i fred, hygge og tryghed. Hjemmet var deres centrum og hele tilværelsens faste ståsted. Staten fulgte dem ikke, som i dag, med et vågent øje og sørgede for velfærd og øvrige trivsel fra fødsel til grav. Deres rolige adfærd og det stille liv, som de levede, tilrettelagde og, bestemte de selv over. Man kendte slet ikke til vor tids nervøse aktivitet. Tingene, man omgav sig med, var nok mere primitive, men de var til gengæld solide. Det var håndværksmæssigt kram, modsat vor tidsalders storforbrug af forkromet blik og farvet plastic.

Selvfølgelig kunne datidens mennesker også ved skæbnens spil trues af fallit, en ødelæggende ildebrand eller angribes af de mange sygdomme, som man på den tid stod ret hjælpeløse overfor.

Men deres tilværelse var trods alt det, mere grundfæstet.

Den gjaldt så afgjort enkeltindividet og ikke som i dag hele civilisationen. Datidens mennesker levede ikke døgnnet rundt i den permanente angst for at kunne blive udslettet af en atomkrig.

På dette billede fra 1760 ser man hovedvejen (den nuværende Vesterbrogade) gennem forstaden Vesterbro. Gaden er blevet brolagt af hensyn til trafikken til og fra hovedstaden. Husene, der flankerer gaden, er opført i bindingsværk og for størstedelen forsynet med stråtage. For enden af gaden ser man en vejr mølle placeret omtrent på nuværende Vesterbros Torv. Fra en planløs landsbybebyggelse er Vesterbro langsomt ved at udvikle sig til en forstad, hvor slagterne spillede en dominerende rolle.

Deres verden var de faste begreber, der omgav dem. Det var de huse, træer og gader, som de kendte ud og ind, og som de sindigt og roligt kunne færdes i. Deres horisont var ikke, som i dag, flydende abstrakte begreber, der havde hele verden til forum, og som stadig skiftede karakter og værdi.

Deres verden var let at overse, og det var kun sjældent, at de modtog impulser udefra.

Hvor langt vi egentlig har fjernet os fra disse vore forfædre, der levede i forrige århundrede, og hvis liv nærmere skal betragtes i denne bog, kan bedst bevises ved et eksempel.

Lad os prøve med det tankeeksperiment, at et par af disse forfædre, gerne et par af de mest intelligente og fremskridtsvenlige, havde mulighed for uset, skjult i en krog at kunne se ind

i vor tilværelse og overvære en dagligdags samtale om fjernsyn, rumrejser og elektronregnemaskiner. De ville sikkert inden længe føle sig overbevist om, at det, de hørte, var noget fuldkommen vrøvlesnak, udført af vanvittige. De ville simpelthen mangle hele baggrunden for at forstå noget som helst af det, vi moderne mennesker sad og talte om.

Lige så sikkert er det, at dersom man ved et lignende tankeeksperiment havde mulighed for at slippe dem alene løs på gaden i myldretidens rivende færdsel, ville de fare totalt hjælpeløse omkring mellem hylende biler og klemtende sporvogne.

Enhver mulighed for at leve sig ind i vor tankegang, finde mening i vor tale, bruge alle de hjælpemidler, vi til daglig benytter os af, ville for dem være uløselige opgaver. Deres rolige tilværelse var en sensationsløs hygge, der blev levet i fred og ro i skæret fra vokslensene.

Et spand af tid på bare halvandet hundrede år ligger imellem os. Men et tidsrum, hvori der har fundet en udvikling sted, der er så rivende, at man knapt kan fatte den.

Det er sådanne betragtninger, man bør huske at tage med, når vi nu dykker tilbage i tiden for at fortælle lidt om fortidens Vesterbroere.

Men hvor skal vi begynde, og hvor skal vi ende. Mennesker og tildragelser danner gennem tiden, der svandt, en broget mosaik, som det kan være svært at få samling på.

For at få en smule overblik bliver det nødvendigt at samle de forskellige personer indenfor de faggrupper, hvor de naturligt hører hjemme. Dernæst må man så forsøge at indordne dem i en kronologisk rækkefølge, selv om man derved stadigvæk kommer til at bevæge sig i fast rutefart frem og tilbage fra deres fjerne fortid og op mod vor egen nutid.

En af de første, der skal nævnes, tages kun med fordi han gennem det, han foretog sig, var samtaleemnet gennem flere år i datidens lilleputagtige København.

På Vesterbrogade 21 lå der i 1803 en restaurant, der blev kaldt »Ægypten«, og hvis vært, Kalle Hybner, blev sørgelig berømt,

Udsigten fra Valbybakke set ind mod København i 1850.

Det stolt knejsende tårn på Vor Frue Kirke er sunket i grus ved Englændernes bombardement af København. Det gamle slot er opført i ny skikkelse, og byens volde står snart for fald. Men endnu er Vesterbro et landligt område med høje træer og udstrakte fælleder. Da hovedstaden sprængte sine rammer, byggede man herude et kasernelignende slumkvarter.

Møllen, der knejser midt i billedet, ligger ved nuværende Amerikavej. Endnu går Kallebod Strand langt ind over Vesterbroområdet.

fordi han i et anfald af jalousi jog sin kårde gennem livet på sin ægteviv.

Denne begivenhed blev der talt og skrevet om i utallige småtryk og skillingsviser. Først fordi man gennem længere tid, efter at ugeringen var opdaget, ikke kunne finde manden. I frygtsom gysen satte man derfor rygter igang. Mange troede, at man kunne vente et natlig besøg af den skinsyge morder. Medens andre mente, at han var flygtet bort, måske endda til udlandet.

Det var han imidlertid ikke.

For Vesterbro var dengang et så landligt område, at han uset af alle i flere måneder kunne holde sig skjult i kornmarkerne og de ellekrat, der voksede langs stranden. Da man gennem hans provianteringsrapserier fandt frem til ham og fik ham pågrebet, var dette årsag til flere viser og endnu mere berømmelse. Egentlig holdt man med den bedragne ægtemand, der så skammeligt var blevet snydt af sin utro kone.

Med største spænding fulgte man retssagen, der trak i langdrag og derved gav rig lejlighed til udgivelse af nye serier lejlighedsviser. Endelig blev dog den arme mand dømt fra livet, men opnåede fornyet popularitet, da Kongen benådede ham med livsvarigt tugthus. Nye viser og ny berømmelse, der strakte sig så vidt,

at folk foretog udflugter til hans fængsel for blot at få et glimt af denne ulykkelige mand.

Som man ser, var et jalousidrama dengang nok til at holde København hen med spændingen i lang tid. Vi andre, vi, der daglig gennem fjernsyn, radio og aviser bliver præsenteret for de mest rædselsvækkende kendsgerninger, ænser dem knapt, fordi nye blodige sensationer allerede trænger sig på for at lægge beslag på vores opmærksomhed.

Men tilbage til den hyggelige fortid, der imidlertid ikke var så hyggelig endda.

I ejendommen ved siden af, hvor Hybner havde haft sin restaurant, boede festfyrværker Gactano Amici. Navnet lyder italiensk, og det var han også. Han havde en indbringende forretning med at fremstille alle de raketter og sole, som dengang var på mode og i udstrakt grad blev anvendt ved havefester eller til de illuminationer, der ligeledes var så almindelige.

I mange år gik det godt med denne farlige fabrikation, men i 1841 skete der en sørgelig begivenhed. En aftenstund sprang fabriken i luften på grund af uforsigtighed. Ejeren selv blev under dramatiske omstændigheder reddet ud af den brændende bygning og fortsatte med den farlige fabrikation, der fik et mægtigt opsving gennem arrangementerne i forlystelseshaverne: Rosenlund, Tivoli og Alhambra.

Mindet om ham lever stadig videre i Amicivej, der blev opkaldt efter ham.

En anden vesterbroer, der helt var indstillet på at more sine bysbørn, var chokoladefabrikant Kehlet. I dag er hans navn glemt, ligesom hans forlystelseshave, Rosenlund, der lå på Værnedamsvej nede ved indgangen til Frederiksberg allé.

Han var både en driftig og idérig mand, der forudensin chokoladefabrikation, efter eget mønster havde opført et smagfuldt haveanlæg med smukke lysthuse, der næsten blev begravet under slyngroernes tætte grene.

Fra en stor pavillon midt i haven var der optræden og musik. Hans annoncer, som man kan læse i Adresseavisen, er både mor-

somme og indholdsrige, så man kan godt forstå, han formåede at lokke københavnernes ud til sig i store skarer.

Særlig villigt strømmede de derud, når han reklamerede med, at han havde ballonopstigning, eller på en åben arena foreviste mærkelige karavaner med brogede optog af dyr og mennesker. Her var fest og leben, her afbrændtes fyrværkeri, her var luftgynger og keglebaner, her var kort sagt alt, hvad hjertet kunne begære. Rosenlund var en have, der efter datidens forhold måtte forekomme som et eventyr. De historikere, der har beskæftiget sig med den side af Københavns forlystelsesliv, mener, at det var fra denne have, impulsen til vort berømte Tivoli udgik.

De henviser til, at det var hos Kehlet på Værnedamsvej, de idéer blev virkeliggjort, som gennem alle årene har vist sig at være levedygtige i det folkekære »Tivoli«.

En af Kehlets gode venner var etatråd Hans Henrik Schønberg. Han var hofembedsmand, men tillige yndede han at optræde som sanger. Han havde en pragtfuld tenorstemme, som han havde fået uddannet af komponisten de Puy. Selv om han på grund af sin karriere indenfor Hofmarskallatet var en travlt optaget mand, glemte han dog ikke sin glæde ved at synge og den fornøjelse, han kunne berede andre ved at lade sin smukke røst høre.

Når tid og lejlighed var til det, gik han over til sin ven Kehlet og sang ganske gratis, akkompagneret af de gode orkestre, der altid var til rådighed i Rosenlunds smukke have. Han havde et stort repertoire, hele operapartier eller mange af de romancer, der dengang var på mode, tolkede han med sin smukke røst. Han kom ofte, dels fordi han kunne lide at synge, og vel også fordi han boede lige overfor i Tullinsgade 1. Han var en rig mand. Foruden så meget andet ejede han hele det stykke jord der strakte sig fra Gl. Kongevej, ved Danmarksgade, og indtil Vodroffsvej. Det er derfor efter ham, den nuværende Schønbergsgade er opkaldt.

Egentlig burde man i denne bog medtage et stort og meget langt afsnit, der udelukkende skulle helliges alle de berømte slagtermestre og kreaturkommissionærer, der gennem årene har boet på Vesterbro.

Det lader sig imidlertid ikke gøre. Listen af navne ville blive uforholdsmæssig lang, hvis blot de allermest fremtrædende skulle medtages.

Slagtere og Vesterbro har nemlig altid hørt sammen.

Lige fra 1571, da der allerede fandtes 14 slagterboder opført i nærheden af den plads, der i dag optages af »Frihedsstøtten«, har der boet slagtere på Vesterbro.

For dog ikke at forbigå dem i tavshed, skal her alligevel nævnes enkelte af de mere fremtrædende slagterfamilier. I flere tilfælde dannede disse raske håndværkere hele dynastier, hvis kapitalstærke medlemmer gav et handlekraftigt og jovialt islæt i bydelens befolkning.

P. O. Andersen og Benschel udgjorde således sammen med familien Ebstrup, der alene havde fire store forretninger på Vesterbrogade, den akse, hvorom Frisch fra Gasværksvej, Gress og Klein fra Vesterbrogade, svævede som mindre, men meget aktive plancter. Stær, Schülein og Halgreen var andre slagtermestre, der gennem årene arbejdede sig voldsomt i vejret. Valløe fra Vesterbrogade dannede sammen med Holde fra Dannebrogsgade og I. Hansen fra Gasværksvej en indkøbscentral, der købte store partier af levende kvæg, som de derefter slagtede i fællesskab og siden fordelte til flere forretninger.

Neiiendam havde en rigtig slagtergård på Enghavevej med store folde til løsgående kreaturer. Han blev senere udnævnt til hofslagter, hvilket dengang var en meget fin titel. Det er ham, der er stamfader til den vidt forgrenede skuespillerslægt af samme navn. Zvanziger, Trebbin, Liebgott, Schmeltzer og Cohen var andre af de slagtere og pølsefabrikanter, der gennem deres navne tydeligt fortalte om deres tyske herkomst. De var omkring begyndelsen af det attende århundrede som pølsemagersvende blevet hentet op fra Tyskland for at lære de danske slagtere at lave de berømte tyske knæk- og medisterpølse. Og så godt faldt de til på det livlige Vesterbro, at de fleste af dem aldrig mere vendte hjem, men giftede sig ind i de danske familier og blev her for bestandigt.

En af de mest populære, eller måske ham, der gjorde sig mest bemærket, var nu imidlertid ikke tysker, men pæredansk, det var slagtermester C. F. Hendriksen fra Gasværksvej 4. Brovtende og stor i slaget havde han arbejdet sig op, så han var blevet en rig mand, der gennem sin rigdom kunne tillade sig at holde et »hof«. Dette »hof« bestod mest af kolleger og kreaturkommissionærer, der ikke blot respekterede ham for hans store rigdomme, men nok så meget så op til ham på grund af hans faglige dygtighed. Men hans største force, eller grunden til at han her særlig skal fremhæves, er fordi han gennem mange år gjorde sig særlig bemærket på et helt andet felt.

En medfødt sans for teatrets kunst havde gjort, at han med årene blev anset som værende en meget habil teater-kritiker. Det var et ry, han yderligere havde befæstet gennem sin stadige omgang med datidens berømte forfattere og skuespillere. Efterhånden var han blevet så kendt, at man ude i byen talte om de store og fornemme selskaber, han arrangerede til ære for teatrets kunstnere. Det var selskaber i den helt store stil, hvor dagens skuespilmænd blev sat under debat og kraftigt diskuteret. At være indbudt til selskab hos ham var en stor ære.

Men mest bemærket gjorde han sig dog ved enhver premiéreaften, som han aldrig svigtede. Han havde sin bestemte plads i teatret, der altid var i baggrunden af parterret. Nu kommer slagtermesteren, lød det som en stille hvisken, når hans grandvoksne skikkelse trådte ind i teatret. Alle pladser omkring ham havde han opkøbt og delt ud til venner og bekendte. De oprådte som hans lydige undersåtter, der kun ventede på et signal fra ham for at forstærke hans dom over aftenens forløb.

Fandt han behag i det stykke, der blev spillet, satte han ind med sine frygtelige uarticulerede bravo-brøl, og straks fulgte hans svorne tilhængere efter med vældige applaussalver, der fejede alt til side og slog successen fast.

Faldt forestillingen derimod ikke i hans smag, eller forekom skuespilpræstationerne ham for svage, så gav han signal til en pibe-koncert, der truede med at vælte huset. Ingen teaterdirektør

vovede at trodse hans dom. Var stykket ikke faldet i Hendriksens smag, kunne man ligeså godt tage det af plakaten med det samme. For slagtersvende og slagterdreng, der til de efterfølgende forestillinger gik ind på Hendriksens fribilletter, skulle nok, aften efter aften, fortsætte med at gennemføre denne frygtede slagtermesters tyranni.

Thomas Overskou har i sin teaterhistorie malende fortalt, hvorledes denne teatergale slagtermester kunne dominere på en sådan premiéraften.

En anden slagtermester, der også yndede at optræde som en slags kunstdommer ved byens teaterforestillinger, var den tidligere nævnte Frits Halgreen, der havde forretning på Vesterbrogade 35. En aften var han til stede i Det kgl. Teater, da man opførte tragedien, »Axel og Valborg«. At han ikke syntes om opførelsen kunne man tydeligt mærke gennem hans store mishagsytringer. Efter forestillingen var der dog en løjtnant, der tog mod til sig og bebrejdede slagtermesteren hans støjende adfærd. Synlig indigneret spurgte han ham, om der dog ikke havde været noget i forestillingen, der havde vundet hans bifald eller blot vakt hans interesse?

Nej, hele forestillingen havde været noget skidt, snerrede slagtermesteren. Der var intet af det, der kunne bruges. Det skulle da lige være blodet, der flød i stride strømme. Det havde været, som det skulle være, for det var nemlig leveret fra hans slagteri. Ingen, ikke engang denne dristige løjtnant, turde modbevise denne påstand, for slagterne var et kraftigt og stridslystent folkefærd. Den gamle Vesterbroskilderer, »Fuldmægtig Petersen«, der havde sat sig for at undersøge disse fænomener, konstaterer dog en glædelig fremgang hos de frygtede slagtere. I 1866 skriver han i sine erindringer, at »hverken på Vesterbro eller i Det kgl. Teater gjør Medlemmerne af Slagterlauget sig mere bemærket som Slagsbrødre eller Kunstdommere. De fører nu et ligeså ubemærket Liv og er lige så polerede og dannede som alle de andre Borgerklasser« – og det var jo en forandring, som man kun kan glæde sig over, særlig fordi den har holdt sig gennem årene.

At de dog ikke alle har været så voldsomme og stridslystne, som den kære fuldmægtig Petersen mente, er slagtermester C. W. Stauning, der havde forretning på Vesterbrogade 8, et fuldgyldigt bevis for. Fra en ringe herkomst – hans fader, der også boede på Vesterbro, havde et lille sadelmagerværksted, – arbejdede han sig støt og sikkert i vejret ved at lægge skilling på skilling. Det blev han ved med, indtil han havde penge nok til at købe den berømte »Trommesal«, der var kvægtorv og samtidig autoriseret salgssted for alle de kreaturer, der skulle tilføres Hovedstaden. Ved flid og sparsommelighed blev han også ejer af det tilhørende gæstgiveri. Han endte sine dage som en højt agtet borger, der havde gjort sig fortjent til den fine titel af »Kaptajn i Borgervæbningen«.

Men så meget om slagterne og deres meriter.

En anden gruppe af mennesker er de tapre soldater og raske orlogsmænd, der gennem årene har boet på Vesterbro.

Når der findes så mange, der har haft bopæl i bydelen, ligger årsagen for en stor del i den kendsgerning, at Hovedstadens borgere indtil 1848 var fritaget for at springe soldat. Men de våbenføre mænd, der boede udenfor voldene og særlig blandt den udbredte landbefolkning, fandt man det klientel, hvorefter man udskrev folk til soldatertjeneste.

Lige siden 1614, da Danmark havde stillingen som Nordens førende krigsmagt, har vesterbroerne været at finde i soldaternes geledder. Hver gang signalet lød, var de parate til at gribe til våben. Det fik blandt andet Svenskekongen Karl 10. at mærke, da han i 1658 forsøgte at storme København. På grund af den hensynsløse modstandsvilje, han mødte i forstæderne, hvor beboerne havde stukket husene i brand, opgav han sin plan om, ved et stormløb at indtage København.

Herved grundlagde man en tradition, der fortæller, at Vesterbros beboere altid har været parate til at forsvare deres frihed og ret. De har aldrig været bange for at kaste sig ud i kamp, selv om overmagten var stor.

En af de første, der skal nævnes for igen at følge en kronologisk række, bliver Lorentz Fjeldrup Larsen. Han blev særlig berømt for sin heltemodige optræden som chef for blokskibet, »Prøvstenen«, under slaget på Rheden i 1801.

Efter kampen, der havde været både blodig og langvarig, blev han fremhævet som den tapreste af alle de skibschefer, der havde deltaget i træfningen. De eventyr, som han havde oplevet under slaget, yndede han siden at kunne sidde og fortælle om og glæde sig over i den beskedne lejlighed, som han boede i på Vesterbrogade 82. Men det var næsten også det eneste, han kunne glæde sig over, for den pension, han fik som resultat af sine store fortjenester og heltemodige indsats, var så ringe, at han som oftest led nød.

En anden lige så berømt søofficer, men en der klarede sig betydeligt bedre økonomisk, var kommandørkaptajn H. B. Dahlerup, der boede et par ejendomme derfra på Vesterbrogade 72. Han udmærkede sig nogle år senere i krigen 1807. Få var som han af naturen dristig, vovelysten og meget modig. For ham var krig, trods den blodige alvor og alt, hvad der stod på spil, nærmest at betragte som en spændende leg.

Da krigen var slut, fortsatte han med sine heltebedrifter som kaperkaptajn på en af de mange kanonbåde, der let bemandede ofte tog kampen op mod de bedre udrustede engelske skibe. Tre gange blev han i disse træfninger opbragt af fjenden og endte som interneret i en engelsk krigsfangelejr.

Men hverken bolt eller slå kunne binde ham.

Hver gang lykkedes det ham ved dristige og modige forehavender at slippe ud af sit fangenskab. Sidste gang fandt han på den geniale idé, at blive rullet ud af sit fængsel i en tom tønde. En tønde, som hans kammerater møjsommeligt havde skilt ad, så han kunne kravle ind, og derefter havde de samlet den igen. Da han gennem spunshullet kunne se, at den tønde, han sad i, var bragt udenfor lejren, sparkede han bunden ud og flygtede ned til havnen, hvor han fik hyre på et svensk skib og kom på denne måde hjem.

Efter freden blev han på grund af sine fortjenester udnævnt til chef for marinens største skib, »Rotha«, og det var på denne stolte sejler, han fik den ære at bringe Thorvaldsen hjem fra Italien. Hans senere karriere, efter at han i 1849 på grund af misfornøjelse med sine overordnede havde taget sin afsked fra marinen, blev ikke mindre eventyrlig. Blandt andet blev han øverste chef for hele den østrigske marine, der dengang var en stor sømagt med flådebase ved Venedig. Og her under varmere himmelstrøg i det blå Middelhav, fik han rig mulighed for at udfolde sine maritime evner i mange, små lokalt prægede krige.

Da krigstrommerne lød i 1848, og man igen kaldte landets befolkning under våben, boede der også denne gang en heltemodig forsvarskæmper på Vesterbrogade 72. Han hed Niels Christian Lunding og var kommandør for et helt feltregiment.

Han var en helstøbt og energisk karakter, der både havde vilje og evne til at gennemføre, hvad han anså for ret og pligt. I slaget ved Sundevad, som han personligt ledede, fik han rig lejlighed til at vise, at man ved at vælge ham til denne vigtige post havde sat den rigtige mand på den rigtige plads.

Med en styrke, der i tal og udrustning var fjenden langt underlegen, holdt han i længere tid Tyskerne stangen og slog dem endda gang på gang tilbage fra deres stillinger. Da han fandt, at denne komedie havde varet længe nok, ændrede han taktik, idet han samlede sine tropper til det endelig udfald, der blev så glimrende udført, at det slog fjenden på flugt og bragte ham en overlegen sejr.

I krigen 1864 var han med igen og fik her atter lejlighed til at vise sit uforlignelige mod og sin store tapperhed. Straks ved krigens begyndelse blev han udnævnt til kommandant over fæstningen Fredericia.

Det første han gjorde, da han havde fået denne vigtige post, var at forsøge at råde bod på den militære slendrian, der havde hersket. Han satte alt ind på at bringe de vigtige forsvarsværker i så forsvarlig stand som muligt.

Da belejringen kom, var det også ham, der ledede forsvaret med

stor dygtighed, indtil han fik ordre fra højere instanser om at holde inde med skydningen. Da rømningen blev beordret af den fæstning, som han så heltmodigt havde forsvaret, nedlagde han i protest sin kommando. Og det var kun nødtvungent, han senerehen modtog den ærespension, som rigsdagen bevilligede ham som anerkendelse for hans store fortjenester.

En mand af samme støbning, en soldat med liv og sjæl, var den berømte general Læssøe. Han havde sin bopæl på Gl. Kongevej 41, der dengang hørte til Vesterbro. Han var flyttet herud, fordi han af helbredsmæssige hensyn ville leve et stille liv i landlige omgivelser. Det gjorde han også, men kun indtil krigstrommerne i 1848 kaldte, og han ufortøvet meldte sig under fanerne. Under slaget ved Isted fik han rig lejlighed til at udfolde sig. Heltemodigt gik han foran sine soldater, besjælet af den tanke først og sidst at gøre sin pligt overfor fædrelandet. Kun niogtredive år gammel faldt han i dette slag. Hans død var et uerstatteligt tab for den danske hær, idet alle indenfor hæren var enige om, at han ubestridt var den officer, der havde vist den største militære genialitet.

En lignende tapper og dristig soldat var Georg Gerlach. I krigene 1848–50 gjorde han sig særlig bemærket i slagene ved Isted og Fredericia. I mellemkrigsårene, da han boede på Vesterbrogade 90, fortsatte han sin militære karriere og blev udnævnt til generalløjtnant. Det var som sådan, han heltmodigt forsvarede hele venstre fløj af den udsatte Dannevirkestilling i 1864.

En anden uforfærdet officer var Bendt Aarøe, der ligeledes boede på Vesterbrogade, men skrås overfor i nummer 85. Også han fik en strålende militær karriere at se tilbage på, selv om hans livsbane fra begyndelsen var lagt til rette i et helt andet spor.

Da krigen i 1848 brød ud, havde han en stilling som klædehandler, men patriotisk som han var, kunne han selvfølgelig ikke finde sig i at stå uvirksom bag en disk og handle med tøj, når fædrelandet var i fare.

Den dristige ungersvend, der knapt var fyldt tyve år, kendte kun den lige vej mod det mål, han havde sat sig. Totalt blottet for

mindreværdskomplekser henvendte han sig en dag direkte til Kongen og bad om at blive officer.

En så dristig anmodning kunne Frederik VII naturligvis ikke sidde overhørig. Så derfor varede det ikke længe, før Aarøe fik lejlighed til i praksis at komme med sit bidrag til fædrelandets forsvar. Ganske uøvet og helt spontant kastede han sig som friskytte på hovedet ud i de blodige kampe. Kammeraterne, der måbende så til, anså ham efterhånden for usårlig, særlig fordi han gang på gang som eneste mand vendte hjem fra de mest forrygende batailler, så det kan ikke forundre nogen, at der gik ry om ham i geledderne.

Da krigen igen brød ud i 1864, meldte han sig atter under fjerne og dannede denne gang det berømte, »Aarøes Strejfkorps«. Det var en skare af udvalgte skytter, der med ham som leder foretog flere vovelige ekspeditioner langt ind bag fjendens linier. Historier om dette korps' dristige færd – sande såvel som mindre kontrollable – giver et levende billede af denne uforfærdede soldat.

Endnu en berømt kriger, der også må nævnes, var C. A. Schepelehn, der under felttoget i 1848 såredes hårdt i kampene ved Slesvig. I 1856, da han boede på Vesterbrogade 79, blev han på grund af sine store fortjenester, både under krigen og i årene efter denne, udnævnt til kommandant over København.

Men vesterbroerne kan heldigvis andet end slås. Det var ikke blot sværdet, de forstod at føre; med pennens i hånd har de også kunnet klare sig.

Uden mad og drikke, duer helten som bekendt ikke, siger et gammelt ordspil. Blandt sine mange forfattere og skribenter, som Vesterbro har huset, er der en elskelig og hjælpsom kogekyndig husmoder, der lod sin viden om madlavning udkomme i et uoverskueligt antal oplag af kugebøger. Hun hed Anne Marie Mangor og boede som enke med sin børneflokk på Vesterbrogade 85.

Da hendes mand var død, og hun derved kom til at sidde i meget trange kår, forsøgte hun sig først som forfatterinde ved at ned-

skrive nogle af de mange fortællinger, hun de lange vinteraftener havde fortalt sine børn. Resultatet af denne forfattervirksomhed faldt imidlertid ikke særlig heldig ud. Betydelig større succes fik hun af sin skribentvirksomhed, da hun i 1837 udgav en kogebog for små husholdninger.

I en hyggelig småborgerlig stil skrev hun om alle de mærkelige retter og tilberedningsmetoder, som man dengang kendte, og som hun gennem årelang erfaring havde fået indsigt i.

Det er helt rørende, når hun i sit forord anbefaler alle unge husmødre ved hvert måltid at anvende tre krydderier: »der kun koster så lidt og aldrig taber deres kraft«.

»Det første Kryderi bestaar i en bestemt og fast overholdt Spisetid, thi Mand og øvrige Deltagere i Maaltidet ere i Almindelighed igensinde mere utaalmodige end i den Tid, der forløber efter det bestemte Klokkeslet, man engang har fastsat som Spisetid, og indtil Maden staar paa Bordet«.

»Det andet Kryderi er en snehvid Dug og en proper Anretning. Selv den tarveligste Kost faar en forøget Velsmag, naar Øiet med Velbehag hviler paa det hvide Linned, det blanke Porcelain, de klare Glas«.

»Det tredie Kryderi er Husmoderens milde og venlige Ansigt, der lig Solen straalr over det Hele og forjager de smaa Skyer af Utilfredshed eller Misnøje med Et og Andet, som ellers kunde svæve paa Husets Himmel og undertiden faa Lejlighed til at samle sig til en Regnbyge«.

Man kan ikke sige andet, end at det er nogle yderst fornuftige råd, hun gav. Råd, der er lige nyttige i dag som dengang, de blev skrevet for snart halvandet hundrede år siden.

I så mange år er denne kogebog blevet ved at komme i større og større oplag. Det er først i vor tid, at dåsekonserver og færdiglavede middagsretter har fortrængt den fra boghandlernes disk. Sit nationale sindelag viste hun, da hun 83 år gammel i 1864 skrev en »Kogebog for Soldater i Felten«. En meget nyttig bog, som hun lod uddele gratis til soldaterne, der dengang skulle holde sig selv med kost. Hendes motivering var, på denne måde at »yde

en ringe Skærv til at lette vore tapre Soldater de Byrder og de Besværligheder, som et Felttog medfører«.

Fra denne flittige skribent, der gennem årene har været Danmarks mest læste forfatterinde, hende enhver husmoder tyede til, når de trængte til råd og dåd, kan vi gå over til den store skare af skribenter, der har boet på Vesterbro.

Oehlenschläger kan man selvfølgelig slet ikke komme uden om, men han skal her blot nævnes, idet hans digtning er almindelig bekendt, ligesom den kendsgerning, at han er født på Vesterbro i 1779. I et lille hus ved Værnedamsvej levede han sine tidligste barneår og følte sig så stærkt knyttet til Vesterbro, at han ofte i sin seneste digtning gav udtryk for, hvad bydelen havde betydet for ham.

En samtidig med Oehlenschläger var den retslærde historiker Fr. Taarup, der boede lige overfor ham på Vesterbrogade 63. Allerede 30 år gammel blev han professor ved Københavns Universitet. Men titler alene gør det jo ikke, der skal også penge til, hvis man vil leve. Da professorgagen heller ikke dengang var stor nok, til at man kunne leve standsmæssigt, måtte han for at supplere sine indtægter starte en større litterær virksomhed. Det blev til en geskæft, hvor han ligefrem på samlebånd skrev personalhistorie og biografier.

Historieskriver af format var også folkemindeforskeren Svend Grundtvig, der var søn af den navnkundige salmedigter. I sit barndomshjem havde han modtaget en grundig undervisning af sin berømte fader, der tidligt havde lært ham betydningen af folkedigtningen. Svend Grundtvig var blevet en højlærd mand, men tillige en urolig sjæl.

Indenfor en periode af bare ti år flyttede han så meget rundt, at han kom til at bo på Gasværksvej nr. 13, Værnedamsvej 12, Vesterbrogade 86 og i Oehlenschlägersgade 17. Dengang han boede i Oehlenschlägersgade, det var i 1864, var der kun fem huse i hele denne gade. Nemlig ejendommene nr. 3, 5, 7, 15 og 17. Ikke flere end når den gamle, hvidhårede bisp ville ud at besøge sin

søn og pludseligt havde glemt husnummeret, – og det kunne jo let ske med alt det flytteri, – så behøvede han blot at rejse sig op i den åbne karet og med sin stentorrøst råbe ud over gaden: »Hvor bor min søn?»

Så fik han straks besked fra en af de andre af gadens beboere, for alle kendte jo alle i det tyndt befolkede kvarter.

Når den store salmedigter var på besøg på disse kanter, aflagde han ofte samtidigt visit hos sin digterkollega, Adolf v. d. Recke. Han boede i mange år på Vesterbrogade nr. 9. Det var denne digter, der blandt andet skrev de bekendte sange: »Holmens faste stok« og »Gutter ombord«. Han var også mester for den udødelige vise: »Rullen går«, der med sin iørefaldende melodi og sin letfattelige tekst muntert og bramfrit har rullet land og rige rundt, helt op til vore dage.

Men når Grundtvig kom på besøg, så lod man nok rullen stå i en krog og hvile sig og sang i stedet for et mere tøjtidstemt repertoire som f. eks. »Kongernes Konge«, for den hymne havde v. d. Recke nemlig også skrevet. Han skrev den iøvrigt i den periode, hvor han var artistisk direktør for Tivoli og som følge deraf hovedsageligt havde sin tid optaget af linedans, badutspring og andre former for løjer.

Grundtvig havde flere venner boende på Vesterbro. Venner, som han ofte tog rundt og hilste på. Blandt andet fik et af hans besøg afgørende betydning for litteraturhistorikeren Carl Brandt, der boede lidt længere ude ad Vesterbrogade i et haveomkranset hus i nr. 122. Foruden at være en berømt teolog var han ligesom Grundtvig salmedigter.

De to kolleger havde ofte langvarige samtaler om alle de emner, der rørte sig i tiden, og som de begge var så flittigt beskæftiget med. Politiske diskussioner, debatter om salmedigtning og teologiske emner blev endevendt og klarlagt. Men også den nye højskoletanke, som Grundtvig var stifter af og forkæmper for, blev sat under debat. Og så mægtigt blev Brandt grebet af Grundtvigs nye skoleidé, at han lod sig overtale til at flytte fra sin hyggelige lejlighed, som han satte så stor pris på, over til

Grundtvigs Højskole, Marienlyst, hvor han i mange år virkede som forstander.

En visedigter af den mere joviale type var Peter Faber, der boede på Vesterbrogade 60. Det var ham, der skrev de geniale soldater-sange: »Dengang jeg drog afsted«, og »I går jeg fik min trøje«. Endnu bedre kendt blev han måske, fordi han skrev: »Højt fra Træets grønne Top« og »Sikken voldsom Trængsel og Alarm«, foruden en masse lejlighedssange, der alle var præget af hans elskværdige og brede vesterbroske humør. Han var en mand, om hvem man næsten ikke kan forstå, at han også skrev om så dybsindige emner som »Galvanismen og dens industrielle betydning«, men det gjorde han nu. For han var samtidig så stor en teknisk kapacitet, at han sprang fra stillingen som inspektør ved »Den polytekniske Lærestalt« op til det høje embede som Danmarks første Telegrafdirektør.

En anden klog mand, der også kunne skrive sange, var Edvard Lemcke, der i 1864 bosatte sig i Oehlschlægersgade 15. Han, der efter krigen var blevet fordrevet fra Haderslev, fordi han mente, at den tyske indflydelse ville gøre sig for stærkt gældende i det tabte Sønderjylland, skrev under dette indtryk: »Vort Modersmål er dejligt«, foruden en hel del andre nationale sange. Han blev ædesdoktor ved Universitetet og havde gjort sig fortjent til denne fine æresbevisning ved sin omfangsrige oversættelsesvirksomhed. Hvor stor denne egentlig var, får man et begreb om, når man ved, at den bl. a. omfattede alle Shakespeares dramatiske arbejder.

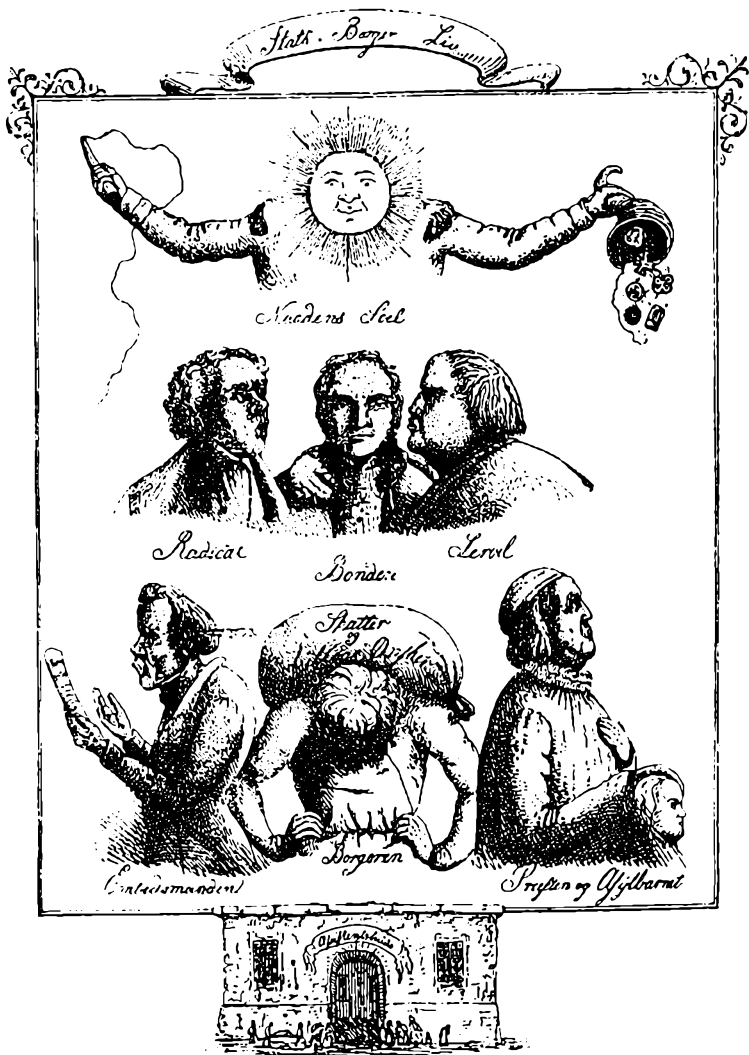
Thomas Overskou, der dengang var skuespiller, boede også på Vesterbro. Han var samtidig med danserinden Louise Rasmussen, der blev bedre kendt og mere berømt, da hun fik titlen, Grevinde Danner.

Det var nu ikke som skuespiller, at han skulle gøre sig særlig bemærket, mere fordi han også skrev dramatiske arbejder. Store ballader, der nu forlængst er glemt. Særlig virksom var han i de år, han boede på Vesterbrogade 138. Det var fra 1858 til 1870.

I denne periode, hvor han også virkede som direktør for Casino, fik han alligevel tid til at skrive det store værk om »Den danske Skueplads«. Det er et kildeskrift, der indeholder mange og interessante erindringer. Trods sit omfattende skriveri og sine mange gøremål, blev hans liv ingen dans på roser. Ægteskabelige stridigheder, en hård kamp for udkommet og overset af den store flok, blev denne mands lod her i livet.

En af hans få gode venner var historikeren Carl Allen, der huskes, fordi han skrev, »De nordiske Rigers Historie«. Han boede i nogle år på Gl. Kongevej 15, men flyttede i 1863 herfra til Lykkesholms allé. I hjemmet på Gl. Kongevej blev Thomas Overskou ofte indbudt til hyggeaften sammen med digteren Johannes Helms, der boede lige ved, på Vesterbrogade 79. Her sad de tre venner ved petroleumlampens skær og sang de dengang så populære viser om »En svensk konstabel fra Sverrig«, eller »Jeg elsker de grønne Lunde«. Det var sange, som Helms havde skrevet, og som her blev sunget for første gang. Senere på aftenen flottede man sig ved at spise gule ærter, kogt sprængt gås. En sådan stor gås blev leveret af en Valbykone og kostede sjældent mere end 5 Mark. Deres yndlingsspise var ellers kold røget vildsvineskinke med kartoffelsalat. Til denne herreret drak hver især en hel flaske rødvin. Man kan ikke sige andet, end de tre venner rigtigt forstod at hygge sig.

En sjælden gang havde man inviteret digteren Thomas Lange med til disse aftenselskaber. Man kunne ikke så godt undslå sig, for han boede jo lige ved siden af i nr. 15. Men han var nu ikke så kærkommen en gæst, især ikke fordi han gerne ville diskutere abstrakt psykologiske emner i Søren Kirkegaards florumvundne stil. Det var ikke noget, de tre venner rigtigt var indstillet på, de vidste jo, at den dejlige punchebolle stod dampende og ventede på dem i den anden stue, og den måtte ikke så gerne blive kold. Også forfatteren Hans Egede Schack har boet på Vesterbro. Han boede i flere år i Dannebrogsgade 5, hvor han levede en tænkens stille liv. Hans bog »Phantasterne«, der læses den dag i dag, fortæller tydeligt, at hans forfatterskab for ham var et dybt person-

En side af Meir Goldschmidts berømte oppositions- og vittighedsblad „Corsaren“, som han udgav i årene 1840-46.

Den side, der her er gengivet, viser en satirisk, politisk karikatur over borgernes liv i datidens samfund. Som så ofte før blev også dette nummer af bladet forbudt og konfiskeret af politiet.

Men redaktøren lod sig ikke kue. Det var først, da han havde såret Søren Kirkegaard med en ret uskyldig tegning og dermed indviklet sig i en offentlig debat, at han følte sig foranlediget til at lade sit blad gå ind.

ligt problem. Han var ikke bange for at behandle emner, der stillede store krav til hans kritik og fantasi.

Hans gode ven var den historiske forfatter, den tysk-fjendtlige politiker Frederik Barfod, der boede lige om hjørnet på Vesterbrogade 67. Han var medlem af den første grundlovgivende forsamling, hvis historie han skrev foruden andre bindstærke værker indenfor det biografiske og personalhistoriske område. Når man i dag ser gamle billeder af hans karakteristiske ansigt, fornemmer man klart, hvad også hans samtid bekræftede, og hvad der tydeligt lyser gennem alt det, han har skrevet, at han var ridderen, der uden frygt kæmpede for sine fædrelandskærlige idéer. Et vildtvoksende skæg og store buskede øjenbryn, der skyggede ned over en kraftig næse, gav hans ansigt en umiskendelig lighed med en løve. Men vel at mærke en løve, der altid var parat til kamp. På samme måde med Barfod, – han var også altid indstillet på at kæmpe og forsvare det, han anså for ret og rimeligt. En anden livlig skribent, der også ville noget med sit forfatter-skab og som heller ikke var bange for at skrive, hvad han mente, var Meir Goldschmidt. Han begyndte sin forfatterbane som bladudgiver i Næstved. Det var dog først, da han i 1840 i København udgav sit succesombruste vittighedsblad »Corsaren«, at man for alvor lagde mærke til ham. Med satiriske karikaturer og vittig-ironiske petit-notitser slog han i sit blad kraftigt om sig til højre og venstre på en sådan måde, at det store publikum ikke kunne undgå at få øje på hans sprudlende talent.

De bøder og beslaglæggelser, der så ofte ramte hans blad, forøgede imidlertid kun hans popularitet. Særlig fordi han var snedig nok til ved hjælp af stråmænd at lege kispus med politi og myndighed. Det var med spænding, man imødeså hvert nyt nummer, der kom på gaden i datidens småborgerlige København.

En gang havde han dog drevet sin spøg så vidt, at han trods stråmænd ikke kunne undgå at vandre en tur i fængsel for at få afsvalet sit livlige gemyt. Det vakte ikke forargelse, tværtimod. De fleste anså ham blot som en ufarlig rebel, man i det skjulte kunne more sig over. Det var kun de færreste, der kunne indse,

at man her stod overfor en fremskridtsvenlig pressemand, der uforfærdet kæmpede for sandhed og ret. En frygtløs journalist, der så det som sin opgave, ganske uhemmet at fortælle virkeligheden bag al det officielle hemmelighedskræmmeri, der dengang var så almindeligt. At han samtidig gjorde det på en vittig og overraskende måde, fortæller om en anden side af hans journalistiske talent.

Imidlertid blev overmagten ham for stor. Angreb og overfald på hans blad og hans person svækkede hans kampmod, så han til sidst måtte give op. Ikke mindst et angreb fra Søren Kirkegaard, der følte sig dybt krænket over en ret uskyldig karikaturtegning, ramte ham dybt.

Modet kunne man måske nok knække på denne frygtløse skribent, men ikke kampånden og lysten til at udtrykke sig skriftligt. Selv om han valgte at lade sit blad gå ind, holdt han ikke dermed op med at skrive. Han fortsatte med en række noveller, der, antageligt fordi han selv var jøde og derfor havde oplevet datidens jødeforfølgelse, blev til en række lidenskabelige anklager over jødernes umenneskelige behandling i det danske samfund.

Snart efter fulgte hans store romaner, hvor den krasse realisme var blevet afløst af en sympatisk ironi. I disse bøger beviste han, at han ikke blot var en stor psykolog, men nok så meget en fin stilist, der med enkelte akkorder formåede at anslå den rigtige stemning.

Nogle af hans bedste bøger har han skrevet i de mange år, han boede på Vesterbrogade 43. Her levede han et regelmæssigt, stille liv, hvor selv de mindste enkeltheder i hverdagen var nøje planlagt. Hver dag, sommer som vinter, stod han op kl. 6 for straks at overgyde sig med iskoldt vand. Derefter foretog han en række gymnastiske øvelser for åbne vinduer. Når dette ritual var overstået og den sparsomme frokost spist, gik han sirlig påklædt med små, hurtige skridt sine timelange spadsereture rundt i den landlige idyl, der dengang var langs Sct. Jørgens sø. Det var på disse vandringer, han dybsindigt gik og filosoferede over tilværelsens orden og sammenhæng.

Hjemme i de stille stuer med de fine mahognimøbler og de mange bøger sad han så og nedfældede sine livserfaringer og resultater. En snæver vennekreds, hvortil hørte bl. a. skuespilleren Vilhelm Wiehe og digteren H. C. Andersen, var nogle af de få gæster, han kun en sjælden gang så hos sig til en hyggelig middag. Ved en sådan lejlighed optrådte han altid som en ypperlig vært. Ellers sad han helst alene med sin søster Ragnhild, der førte hus for ham. Han var et typisk hjemmemenneske. Hjemmet var det sted, hvor han helst hyggede sig, iført slåbrok, med kalot på hovedet. I timevis kunne han sidde og læse, mens han nød sin yndlingsvin, en kraftig dybsort, engelsk portvin.

Fra denne lidt ensomme forfatter kan vi gå over til Theodor Rumohr, der debuterede med et fortællende digt, der havde den frygtindgydende titel, »Selvmorderen, eller en Vandring gennem Maanen og Jorden i det 33. Aarhundrede«. Han boede på Frydsvej nr. 2. En vej, som ingen i dag ved, hvor ligger, eller vel rettere lå, for den er simpelt hen udgået af navneregistret. Her blev han boende til vejen efter 1864 skiftede navn, og nu blev kaldt Sundvedsgade. Og så er man straks med igen og ved, at det er sidegade til Enghavevej–Vesterbrogade. Medens han boede herude, blev han udnævnt til en slags rådgiver, attacheret Grevinde Danners hof. Overalt, hvor hun var til stede dukkede han op. Derfor fulgte han hende også som opvartende kavaler på hendes lange rejse til Palæstina.

En anden forfatter, der havde en lignende funktion, men ved hendes gemal, Frederik VII's Hof, var C. F. Wegner. Selvfølgelig kunne han ikke blandt de mange bøger, han skrev, undgå at skrive en »bestseller« om sin tid ved denne Konges livlige hof: »En liden Krønike om Kong Frederik«, kaldte han meget beskedent den bog, der blev revet væk i store oplag.

I mange år var han den af Danmarks forfattere, der sad inde med den største indtægt, og det på trods af, at landet dengang var rigeligt forsynet med forfattere, hvoraf flere var verdensberømte.

Men trods sin store succes som forfatter, så var og blev han en særling. For sine store indtægter byggede han sig et stort to-tages boghus, inde bag ejendommen Vesterbrogade 60. Han boede selv i forhuset. Gennem en muret gang kunne han gå fra sin lejlighed over til sit bogmagasin, som han i årenes løb fik fyldt op med så mange bøger, at der for ham selv kun blev en kneben plads til et bord, en stol og en seng. Alt andet var optaget af bøger. Bøgerne hobede sig op overalt.

Gamle inkubanaler, serier af førstetryk, men også den moderne litteratur blev stablet ind overalt, hvor der bare kunne anbringes een enkelt bog. Døre og vinduer blev spærret af reoler, der fyldt fra gulv til loft bugnede med uerstattelige bogskatte.

Tilslidst havde han fået samlet så mange sammen, at han bogstaveligt talt blev kvalt i bøger. Men hans boghunger var umættelig. For at skaffe sig så mange som muligt, undte han sig næsten ikke det tørre brød. Med et lys i hånden vandrede han fra reol til reol og fordybede sig i sine mange bøger. En dag fandt man ham død, siddende i sit bogmagasin på en stabel bøger med en af sine kæreste skatte i hånden.

Efter hans død tog det et par meget flittige bibliotekarer to år at få optalt og katalogiseret alle hans mange værdifulde skatte. Hele hans samling, der for ham var hans et og alt, havde han testamenteret til Staten. Og nu kan vi allesammen, og særlig jyderne, nyde godt af den, idet de mange bind kom til at danne grundlaget for det nuværende Statsbibliotek i Århus.

Medens vi er ved forfatterne, skal det her nævnes, at listen af berømte navne, der har boet på Vesterbro, i de senere år er blevet væsentlig forøget.

Mange er tilflyttet bydelen så sent, at de endnu ikke har nået at blive »historie«, så derfor gemmer vi disse navne til en anden gang. Her skal blot medtages endnu nogle enkelte, bl. a. den satyrliggende, vinglade bulderbasse, Sophus Schandorph, der boede i Helgolandsgade 20.

Her har også Jeppe Aakjær boet. Men han har tillige, hvad de færreste måske ved, boet i en lille lejlighed i Bakkegårds allé.

Det var dengang, han for at tjene til livets ophold havde påtaget sig et job som korrekturlæser ved Politiken. Medens han boede herude, skrev han sin første bog, »Missionen og dens Høvding«. En bog, der fik en dundrende succes i hele den frisindede presse. Da bogen var kommet ud, vakte den umådelig opsigt og blev blandt andet rosende anmeldt af Politikens frygtede kritiker, dr. Edvard Brandes.

Men før denne anmeldelse var bragt i bladet, erfarede denne mægtige mand, at bogens forfatter var ansat i samme bladhus som han, men blot som en lille, ukendt anden-korrekturlæser. Ivrigt greb han straks telefonen og ringede over til sætteriet, hvor han forlangte at komme i forbindelse med Jeppe Aakjær.

»Er De Jeppe Aakjær?« brølede han gennem tragten. »Er det Dem, der har skrevet bogen, »Missionen og dens Høvding?« Aakjær stod skælvende ved den anden ende af ledningen og turde knapt sige, ja.

»Jeg har lige læst den!« fortsatte Brandes. »Den er storartet! De er fanden gale mig alt for god til at sidde derovre og læse korrektur. Kom straks over til mig, så skal jeg se, hvad jeg kan gøre for Dem«.

Aakjær, der var som himmelfalden, var ikke sen til at indfinde sig hos den litterære doktor, der klart havde indset, at man stod overfor en skribent, som fremtiden kunne vente sig meget af.

Det blev vendingen i Aakjærs liv. Nu blev det ordnet sådan, at Brandes skaffede ham noget mere journalistisk præget arbejde. Først ved Politiken og siden ved redaktør Witzansky's blad, »København«, der som en lille jolle i smult vand roede bag efter Politikens stolt sejlene skude.

For at kunne overkomme al denne nye bladvirksomhed, han her ved kom ind i, blev det nødvendigt for Aakjær at flytte nærmere ind til byen. Han fik først en stueejlighed i Sct. Jørgens allé. Her boede han et stykke tid, indtil konflikten i hans ægteskab med Marie Bregendahl blev så stor, at deres samliv truedes med at opløses. Da det som følge af disse mange uoverensstemmelser ofte kunne knibe med skrivefred i det disharmoniske hjem, valgte

han at flytte hen til et lejet værelse, lige omkring hjørnet på Gl. Kongevej. Det var i denne stue, at han siddende på en kasse midt i flytteroderiet – eller vel nærmere, endnu inden han havde fået pakket ud og sat tingene på plads, – skrev sangen med de stolte linier:

»Af folket vi kommer, til folket vi går.

Dets lykke skal være vor lov –«

Den stolte sang, der karakteristisk nok for første gang så dagens lys i et tæt befolket arbejderkvarter.

Man kan uden overdrivelse sige, at digtere, forfattere og Vesterbro altid har været nøje knyttet sammen. Det ser man bedst deraf, at ingen anden egn i Danmark i en sådan grad som Vesterbro er blevet behandlet i litteraturen.

Fra de første spæde kim i Adam Oehlenschlægers digtning, gennem hele Guldalderperioden og indtil Karl Larsens »Kresjan Vesterbro«, findes der en mængde noveller, digte, erindringsbøger og nu glemte romaner, der fortæller om livet på Vesterbro. Og så var det først efter århundredskiftet, at der med fornyet styrke vældede en hel selvstændig litteratur frem, fortrinsvis skrevet af forfattere, der har boet i bydelen. En strøm af forfatternavne der ikke synes at ville høre op.

Man må nøjes med at nævne enkelte og så iøvrigt henvise til litteraturen om dette emne.

Tove Ditlevsen er som bekendt en af de mange nutidige forfattere, der har skrevet om Vesterbro, hun er født i Hedebygade og har tilbragt hele sin barndom her.

Ludvig Søndergaard, der er født i Absalonsgade, var så nøje knyttet til Vesterbro, at han valgte at leve hele sit liv i bydelen. Begge to har skrevet bøger, der ligefrem er blevet en slags hjemstavnlitteratur om Vesterbro.

En anden nutidig forfatter der også har oplevet og genfortalt Vesterbro er Hilmar Wulff, der boede i Eskildsgade, samtidig med at Nils Nilsson sad og skrev sociale romaner i baglokalet til sin cigarbutik i Oehlenschlægersgade. Det var han tit så optaget af,

at når der kom kunder i butikken, kunne han råbe ud til dem, at de kunne ekspedere sig selv, lægge pengene på disken og så forsvinde, for han havde travlt med at digte.

Tom Kristensen havde bopæl i Istedgade, da han skrev sin store roman, »Hærværk«. Og Mogens Jermiin Nissen og Emil Bønne-lykke kunne danne en hel digterkoloni ude på Sønder Boulevard sammen med Kaj Hoffmann og Harald Herdal.

Dette er blot nogle enkelte navne der fremhæves på baggrund af de andre for at bevise mængden af de mange forfattere, der har boet på Vesterbro. Men listen kunne som sagt gøres meget længere.

For imidlertid igen at komme tilbage til fortiden, må vi nok hellere tale lidt om en stille tænker og en af livet skuffet mand. Det er kirkehistorikeren Ludvig Helweg, der i 1866 boede Vesterbrogade 122.

Efter at han havde skrevet sit store værk, »Den danske salmedigtning«, der er en samling, hvori der indgår de fleste danske salmer, gengivet med deres oprindelige tekster og suppleret af mange og dybtgående biografiske oplysninger, søgte han ansættelse som docent ved Universitetet. Men som det så ofte går her i livet, var der andre og mere pågående emner, der trængte sig frem og derved skubbede ham tilbage fra denne stilling.

Da den første skuffelse herover havde lagt sig, søgte han tilbage til studerekammeret for at finde trøst i videnskabelige sysler. Da han mente, at tiden igen måtte være inde, gjorde han endnu et forsøg på at opnå den teologiske licentiatgrad, – men også denne gang blev han, trods sin store indsats, forbigået til fordel for andre og mere veltalende kræfter.

Da han ovenpå dette nederlag havde mistet enhver illusion om udelukkende at kunne beskæftige sig med teologiske studier, rejste han tilbage til sin fødeby Odense. Her blev han præst ved St. Knuds Kirke. Trods al den modgang, han havde mødt, kunne han dog ikke helt glemme sin kære videnskab. Medens han trofast passede sit præstekald, arbejdede han ihærdigt ved siden af

med forskellige kirkehistoriske afhandlinger. Disse arbejder hobe sig efterhånden op til et sådant omfang, at man i 1879 ikke kunne undgå at give ham en smule trøst ved at udnævne ham til teologisk æresdoktor.

En samtidig med ham, men en mand af helt modsat type, en der ikke lod sig gå på af modgang og smålige hensyn, var skolemanden Chr. V. Rimestad, der boede i Dannebrogsgade 21, st. Han var en håndfast, robust natur. Og når man så samtidig ved, at han var en oratorisk begavelse af rang, kan man forstå, at han opnåede alt, hvad han ville. Gik han ind for en sag, – og det gjorde han tit, – særlig fordi han også optrådte som politiker, så kunne han med sin veltalenhed overbevise enhver om sine tankers rigtighed.

Det er typisk for ham, at han straks, da han var færdig med sin uddannelse, begyndte som fastansat lærer ved Borgerdydskolen. For ham blev der ikke tale om, som det ellers var det almindelige, at gennemgå en prøvetid. Især ikke fordi han allerede efter et års forløb havde gjort sig så fordelagtigt bemærket, at han sprang overlærerembedet over og nu blev udnævnt til inspektør. Når han havde sat sig et mål og kastet sig ind i en opgave, så løste han den ved at køre på med fuld damp.

Nu må man imidlertid ikke tro, at han kun var et dirrende energi-bundt, udelukkende opsat på at skabe succes. Han var tillige en fortrinlig pædagog, der ikke blot havde evner til at undervise, men i høj grad forstod sig på administration. Derfor varede det ikke længe, før han avancerede op til den øverste stilling, idet han blev udnævnt til bestyrer af skolen og i mange år med dygtighed beklædte denne vigtige post.

Som den ægte demokrat han var, syntes han imidlertid ikke, at det var nok for ham kun at skulle opdrage små skoledrenge. Hans mål lå meget højere. Hele samfundet, hele den store, grå arbejderklasse mente han trængte til uddannelse og oplysning. Herved kom han ind på den tanke, at det var gennem foredrag og undervisning, man bedst kunne sprede den oplysning, der skulle tjene hele arbejderklassens vel. Og det store ved ham var, at han

ikke blot fremkom med disse nye og dristige tanker, han formåede også at omsætte dem til håndfaste kendsgerninger. Særlig stor betydning fik hans arbejde, efter at han var blevet medlem af rigsforsamlingen og der kunne fremsætte sine idéer.

Men det var ikke blot på talerstolen, han foldede sig ud.

Velskrevne artikler fløj som funker fra hans flittige pen ud til arbejderklassen, hvor de omgående tændte brand. Nu må man endelig ikke tro, han var revolutionær, – tværtimod. Han var bare en praktisk mand, der ville noget og kunne meget. Blandt andet var det ham, der i 1853 havde startet »Foreningen til Arbejdernes Vel og Oplysning«. Denne forening udviklede sig senere og blev til »Arbejderforeningen af 1860«. En forening der gennem årene har vist sig så livskraftig, at den eksisterer endnu den dag i dag og stadig har stor tilstrømning til sine møder, der afholdes i lokaler på Nørrevold.

En dynamisk personlighed, der også ville rejse en selvstændig demokratisk bevægelse indenfor det jævne lag, var politikerens og industrimandens P. F. Lunde, der nogle år forud havde boet på Vesterbrogade 24. Hans start her i livet tydede ikke på noget i den retning, idet han først havde en kort karriere indenfor militæret, hvor han nåede at blive underofficer i Artilleriet. Imidlertid blev han ret hurtigt ked af det vilde og rå soldaterliv og søgte derfor andre veje, hvor han mente at kunne få en bedre uddannelse. Ved kurser og privat undervisning studerede han videnskabelige og tekniske emner. Særlig begejstret blev han for de forelæsninger, som den verdensberømte professor H. C. Ørsted dengang holdt.

Resultatet af disse ivrige studier blev, at han nedsatte sig som en slags rådgivende ingeniør. Her fik han rig lejlighed til at afsløre sig som et afgjort talent med rige evner som opfinder. Efter nogle års forløb følte han sig tiltrukket af de store muligheder, der viste sig i den opdukkede industri, så derfor gik han ud i det private erhverv og grundlagde et jernstøberi, der blev en stor konkurrent til de andre eksisterende støberier. En medvirkende

årsag hertil var, at han baserede hele sin fabrikation på moderne fremskridtsvenlige principper. Bl. a. anvendte han som den første herhjemme dampmaskinen som trækraft i sin støberivirksomhed. Alene det var efter datidens forhold en fuldkommen sensation. Man må huske at, siden middelalderen havde håndværket været bundet af laugsmæssige traditioner, der arbejdede tungt og faktisk var imod ethvert fremskridt.

For at forstå lidt af den baggrund hvorpå han kom til at virke, kan det være nødvendigt at henvise til, at København og dens nærmeste omegn ikke som i dag var et industricenter. Hovedstaden var først og fremmest residensstad og dermed en slags fæstning, hvor militæret spillede en altafgørende og meget dominerende rolle. Efter regeringens fejlslagne politik med landbrugskriser og statsbankerot kneb det med at få handel og industri i gang igen. De fleste sad bare stille og stirrede med hænderne i skødet på de ødelæggelser, som den store ildebrand i 1795 og krigene i 1801 og 1807 havde forårsaget. København var dengang en fattig og stillestående by, hvor ethvert initiativ blev kvalt af snerrende bestemmelser og forordninger. Så man kan sige, at det for en energisk og fremadstræbende mand som Lunde, der lod hånt om alle vanskeligheder og brød igennem ved at søge nye veje, var det en meget flatterende baggrund, han fik at virke på. Med sin fremskridtsvenlige indstilling og lysten til at forbedre samfundet, sprudlede han af tanker og idéer, der en gang imellem kom til udbrud i skrifter og foredrag.

I 1848 skrev han en bog, »Forslag til Forbedring af de arbejdende Klassers Kaar«, hvori han agiterede kraftigt for en forbedring af de sociale forhold. I denne bog foreslog han, blandt mange andre nye idéer, at man skulle indføre en voksende livrente, der skulle komme alle arbejdere over 30 år tilgode. Det, han var inde på, var med andre ord en slags forløber for den alders- og pensionsforsikring, som vi nu kender.

Man kan ikke sige andet, end at han med disse idéer viste, at han var en fremskridtsvenlig mand. Men desværre var han også stærkt kværulerende. Snerrende bed han fra sig, hvis noget gik ham imod,

og helt umulig blev han, da flere uheld greb ind i hinanden og i 1857 bragte ham i så store økonomiske vanskeligheder, at han blev erklæret fallit. En smule oprejsning fik han dog, da han midt i alle sine trængsler så flere af sine klartskuende tanker bære frugt. Således blev han en af de første, som Staten gav en slags alderdomspension som belønning for de store fortjenester, han havde udført gennem årene.

En anden samtidig Vesterbroer, der gjorde alt for at bringe den ovenfor nævnte Lunde ud af likvidationskrisen, var hans gode ven, nationalbankdirektør Moritz Levy, der boede på Vesterbrogade 43. Han var ligesom Lunde en mand, der var vokset op fra små og fattige kår. Med en utrolig energi havde han arbejdet sig frem til stillingen som chef for Danmarks Nationalbank. Og det var en stilling, der passede ham, for han var en klog og forudseende bankmand, der styrede banken sikkert gennem alle de kriser, der dengang prægede det økonomiske liv. Men på trods af alle de vanskeligheder, han var omgivet af, ville han som sagt også gerne have hjulpet sin ven, hvis han blot havde kunnet overvinde hans stejle og lidt kantede væsen. Men desværre lod Lunde sig ikke råde af denne erfarne bankmand, han gik sine egne veje og måtte derfor lide den tort at se sin virksomhed gå fallit, medens han selv endte som en fattig mand.

Geniale og dygtige forretningsmænd har der altid boet på Vesterbro. Den næste, der skal nævnes, er F. H. Müller, der var kemiker, porcelænsfabrikant og apoteker i een person. Foruden disse glimrende egenskaber var han også en genial virksomhedsleder, der med en høj kunstnerisk forståelse ledede den fabrik, der blev ham betroet. Han var livet igennem en rastløs og flittig søgende sjæl, der trængte sig frem på mange felter for derved at dygtiggøre sig endnu mere. På de endnu grønne marker, der i 1800 lå omkring Valdemarsgade, havde han sin bolig.

Særlig berømt blev han, da han med understøttelse af kongen efter mange startvanskeligheder anlagde, »Den kgl. Porcelainsfabrik«. Hermed grundlagde han Danmarks første store industri-

virksomhed. Det er en meget interessant historie, der er knyttet til dette foretagende. En historie som man tydeligt kan følge ved at læse Vilh. Bergsøes bog om »Den gamle fabrik«.

Men desværre var det ikke nok, at han var dygtig. På grund af den støtte virksomheden fik fra kongen og statskassen, var han stadig under kontrol af embedsmænd, der på mange måder lagde ham hindringer i vejen. Som følge af mistro og intriger, under tryk af urimelige forhold og fejlslagne forhåbninger blev denne driftige, bundsolide mand tvunget væk fra sin ansvarsfulde stilling. Men førend det kom så vidt, var det lykkedes ham at fremstille en stor serie af det verdensberømte »Juliane Marie« porcelæn. Ved at aflægge et besøg på Kunstindustrimuseet, kan man få lejlighed til at beundre mange smukke prøver af dette fine porcelæn. Man kan uden overdivelse sige, at det er et af det danske kunsthåndværks mest værdifulde frembringelser.

En samtidig stor industridrivende var også handelsfyrsten, Peter Borre, der ligesom Müller var en slags halvt stats- og halvt privatansat leder af et stort foretagende. Hans domæne var tobaksfabrikation og tobakshandel.

I mange år havde han haft et monopol, der gav ham ret til for egen regning at kunne indføre og forarbejde tobak mod at svare en vis procentdel af sin indtægt til statskassen. Da denne indførsel og dermed monopolet blev ophævet, fortsatte han med tobaksfabrikationen, idet han anlagde en tyve tønder land stor tobaksplantage mellem Vesterbrogade og Gl. Kongevej. Det var i nærheden af Værnedamsvej, hvor der dengang var et udstrakt engareal, der i daglig tale kaldtes »Studevænget«. Men våde somre og ukendskab til dyrkning af tobak gjorde, at dette foretagende aldrig blev rentabelt. Efter nogle år med underskud foretrak Peter Borre at sælge hele arealet til udstykning, medens han selv trak sig tilbage, før han kom til at lide for store tab.

Foruden ovennævnte industrifolk, der på trods af deres dygtighed måske ikke havde så stor forretningsmæssig succes, kan der nævnes andre Vesterbroere, som med liv og lyst kæmpede sig i vejret og endte med at blive store forretningsdrivende. Først og

fremmest den fra Tyskland indvandrede garverfamilie Messerschmidt, hvis stamfader bekvemt havde anlagt sin fabrik ved den romantiske Rosenå. Åen, der havde sit løb fra Ladegården, gik langs Gl. Kongevej, gennem nuværende Stenosgade, under Vesterbrogade, hvorfra den snoede sig mellem idylliske haver og kornrige marker ned til stranden. Men denne idyl varede dog kun til Messerschmidts virksomhed for alvor blomstrede op og derved i høj grad forurenede det klare kildevand. Uden smålige hensyn ledede han uden videre alle sine affaldsprodukter ud i åen, der år for år blev mere og mere tilstoppet, og som følge heraf udsendte en helt eventyrlig peststank.

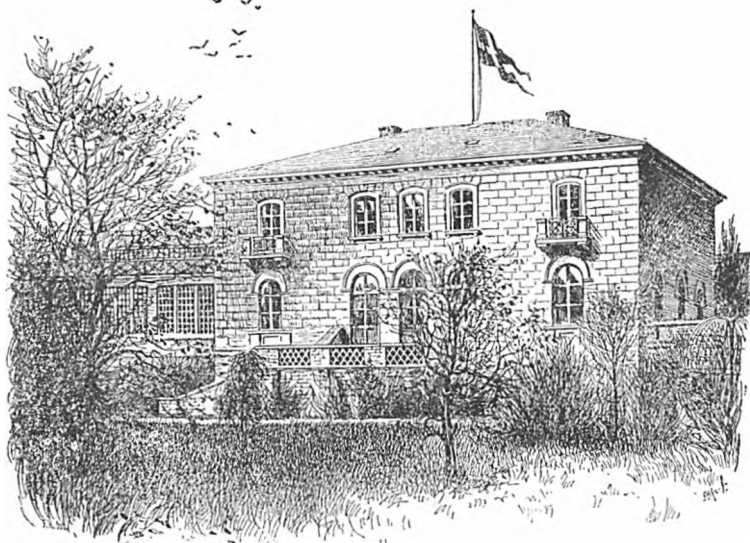
Og som det så ofte går ved den slags foreteelser, så smittede det mindre gode eksempel i den grad, at flere andre industridrivende hver kom med sit vægtige bidrag til åens yderligere forurening.

Klædehandler Schibild, der havde en fabrikation af de dengang nymoderne tangmadrasser, brugte åens vand til at skylle tangen i. Overfor denne virksomhed havde familien Zinn anlagt en kat-tunfabrik, hvis syreholdige vand nok skulle tage livet af den rest vegetation, der var tilbage.

Til overflod havde Farver Grønberg bygget en buk med store jernvalser ud over åen, hvorpå han skyllede det indfarvede tøj direkte i åens efterhånden stærkt plumrede vand. Her kunne man så ved forskellige lejligheder se det særsyn, at når vandet havde passeret denne skyllebænk, så havde åen mistet sit grumsede udseende og optrådte nu i resten af sit løb i en stærk lilla, kraftig okkergul eller anden naturstridig farve.

Hvad der i det forrige århundrede er skrevet om Rosenåen, er ikke idylliske vers, der besang stedets ynde, men klager og stabclvis af rapporter om alle de nytteløse forsøg, der blev gjort for at rense Vesterbro for denne skamlet.

Alle klager til magistrat og vandkommission endte som regel med en veg henstilling til de pågældende grundejere om at sørge for at rense åløbet. Men iøvrigt skete der så ikke mere i den sag.

Brygger J. C. Jacobsen, som en overgang var Danmarks rigeste mand, havde stor interesse for kunst og videnskab. Hans museum, som lå på bryggeriets grund, var kendt langt uden for landets grænser.

Som et håndgribeligt bevis på hans store respekt for videnskaben, blev en pragtfuld bolig på Carlsberg stillet til disposition for en fortjenstfuld videnskabsmand. På den måde gik det til, at to af Danmarks mest berømte videnskabsmænd, professorerne Harald Høffding og Niels Bohr blev Vesterbroborgere.

Efter den frygtelige kolerasommer i 1853 satte jernstøber P. Meldahl, der havde sin virksomhed ved hjørnet af Vesterbrogade og Rosenåens løb, et stort jernstøbt skilt op på sin husmur med påskriften, »Dette er Rosen- eller Coleraåen«.

Et skilt, som magistraten forlangte fjernet, men her kom til kort overfor den stædige jernstøber, der lod skiltet sidde, indtil åløbet omsider blev oprenset og siden neddæmmet i et kloaksystem.

Støberiet og den store virksomhed, som Meldahl havde grundlagt, gik efterhånden over på andre hænder, idet de to sønner, der var udset til at overtage virksomheden, valgte henholdsvis: militæret og arkitekturen, indenfor hvilke områder de hver især fik en strålende karriere.

Et andet stort industriforetagende, der imidlertid gennem årene har bevist sin levedygtighed, var det af brygger Jacob Chr. Jacobsen i 1847 anlagte Carlsberg Bryggeri. Fra sin bolig ved Ny

Carlsbergvej kunne denne driftige og kundskabsrige brygger, der i mange år var Danmarks rigeste mand, skue ud over et fabriksområde, der år for år med uindskrænket kraft voksede sig større og større. Da sønnen Carl Jacobsen trådte til, voksede bedriften yderligere, så den tilsidst med sine mange bygninger strakte sig langt ind over bydelen Vesterbro. Igennem alle disse år har dette bryggeri været et naturligt arbejdssted med travl beskæftigelse for utallige af Vesterbros arbejdere.

Man kan uden overdrivelse sige, at det ikke blot var industrien, men også kunsten og videnskaben, der gennem brygger Jacobsen for alvor holdt sit indtog på Vesterbro.

For enden af Ny Carlsbergvej grundlagde han sit enestående kunstmuseum, der senere udviklede sig til det verdensberømte »Glyptotek«.

Videnskabsmændene, som han knyttede til sine kemiske og fysiologiske laboratorier, fortalte han klart og storsindet, at deres arbejder og de forsøg, som de gjorde, først og fremmest skulle tjene den videnskabelige forskning og dernæst komme hele samfundet til gode. Resultatet af denne forskning blev, at laboratorierne udførte en lang række fremragende og banebrydende videnskabelige arbejder, som der gik ry af langt ud over landets grænser. Fra denne storsindede mæcen, der selv havde sin bolig på bryggeriet, den der siden blev til Carlsbergs Æresbolig, går der en lige linie ned til de to berømte videnskabsmænd, professor Høffding og professor Niels Bohr.

En anden af Vesterbros beboere, som ret tidligt kom ind på de samme tanker og idéer, der ligger til grund for professor Niels Bohr's atomteori, var lægen Joachim Brandis, der boede på Vesterbrogade 108. Hundrede år før professor Bohr offentliggjorde de erkendelsesteoretiske afhandlinger, der skulle få enestående betydning for den fysiske forskning, sad denne søgende videnskabsmand, der iøvrigt var kongens livlæge, og arbejdede med teoretiske betragtninger om atomet. I det beskedne laboratorium, han havde indrettet i sin bolig på Vesterbro, arbejdede han i al

stilhed med dette store emne. Hans samtid betegnede ham som en stor videnskabsmand, der var i besiddelse af en gennemtrængende ånd og meget udbredte kundskaber. Hans efterladte papirer beviser da også tydeligt, at han var et skarpt tænkende menneske, der slavisk forfulgte den vej og den teori, som han anså for at være rigtig.

Men samtidig erfarer man, at han tillige må have været et muntert gemyt.

Det er overraskende at se, hvorledes han gang på gang, midt i sit videnskabelige arbejde har moret sig med at gengive sine omfattende tanker i barokke og pudsige eksempler hentet fra dagliglivet. For at friske lidt op på det tørre stof har hans livlige karakter ikke sjældent forledt ham til at indflette paradokser eller ligefrem grovkornede vittigheder som et kraftigt krydderi på den omstændelige og dermed kedeligt virkende tekst.

Men Brandis og Bohr er ikke de to eneste fysikere, der på Vesterbro har kæmpet for og arbejdet med videnskaben om atomets kraft.

Ludvig August Colding, der har boet på Vesterbrogade 60, kom også i sine arbejder ind på disse teorier.

Da han var søn af en fattig skibsfører, måtte han tidligt lære at klare sig selv. Derfor søgte han først at uddanne sig som snedkersvend. I nogle år arbejdede han som sådan, indtil han havde tjent så mange penge, at han blev i stand til at søge optagelse på den polytekniske Lærestanstalt. Herfra tog han i 1841 en meget fin ingeniørexamen.

Årsagen til, at han søgte denne videreuddannelse og ikke slog sig til tåls med sit arbejde som snedkersvend, var den, at han som ung mand, ud fra et filosofisk standpunkt, havde grundet meget over naturkræfternes sammenhæng. En beundringsværdig indstilling hos en ung mand, hvis hele skolekundskab efter datidens forhold havde indskrænket sig til en slags udenadlære, remset op af en bog.

Der er ingen tvivl om, at han var den fødte forsker med en stræben, der stiledede meget højt. Hans mål var intet mindre end et for-

søg på at skabe klarhed over mange af de dunkle og uforklarlige fænomener, han daglig var vidne til. Da han havde fået sin eksamen, opsøgte han derfor professor H. C. Ørsted, der hjalp ham i gang med nogle fysisk-tekniske forsøg. Resultatet af disse eksperimenter blev, at han skrev en afhandling, som han meget beskedent kaldte, »Nogle sætninger om kræfterne«.

Med angst og bæven indleverede han sit arbejde til bedømmelse i det berømte »Videnskabernes Selskab«.

Der var nu for hans vedkommende slet ingen grund til frygt. Uddannelsen som snedker havde gjort ham til en praktisk mand, og den praktiske erfaring, han her havde høstet, kom ham i høj grad tilgode i den forsøgsrække, han havde udført. Han nøjedes nemlig ikke med kun at beskæftige sig med en mængde tørre teoretiske udregninger. Over et selvkonstrueret system af metalskinner, som han havde opbygget i sin kælder, trak han en belastet slæde for på denne måde i praksis at kunne måle de opståede varmeudvidelser.

Herved beviste han klart og tydeligt, at den ved gnidningen frembragte varmemængde var uafhængig af de gnidende stoffers natur. Herfra og til at få plads mellem de videnskabsmænd, der i 1856 opstillede energiens lov og fandt talsammenhængen mellem arbejde og energi, var der ikke langt. Med de talrige forsøg, han fortsatte med, fandt han endvidere frem til »Varmeækvivalentet«, som han beskrev i en afhandling og udødeliggjorde hermed sit navn.

Men dengang som nu kunne man ikke leve af at være videnskabsmand. En stilling som inspektør ved vandvæsenet stod ham åben, og her kastede han sig særligt over ordningen af Københavns kloaker. Hans bog, som han skrev i 1849, og som er en »Oversigt over Kjøbenhavns Vandforsyning«, viser tydeligt, hvor grundigt han havde sat sig ind i det arbejde, der hørte til i det høje embede. Men som den søgende sjæl, han var, kunne han ikke nøjes med at sidde som embedsmand. Han arbejdede stadig med fysisk-tekniske undersøgelser, særlig over vandets bevægelser i jordbunden. Det var en utrolig energi, han udfoldede. Han ikke blot gjorde

disse forsøg, medens han var ansat ved Vandvæsenet, men samtidig beklædte han også en lærestol i det nye fag, Varme- og Ventilationsteknik på den polytekniske Lærestanstalt.

Så meget om nogle af de tekniske videnskabsmænd, der har boet på Vesterbro gennem årene.

Nu skal vi gå over til et helt andet fag og kan jo passende som en begyndelse prøve på at stave os igennem disse tre bogtitler: »Dhammapadam«, »Makabharata« og »Jatakahaandskriftet«. – Ikke sandt, – man tror, sættenissen har været på spil og rodet frygteligt rundt i sættekasserne. Men det har han forhåbentlig ikke i dette tilfælde. For disse tre titler skulle gerne være korrekt stavet, idet de er navne på bøger, som filologen Michael Fausbøll har skrevet, medens han boede i Viktoriagade nr. 15. Hvis De vil vide mere om, hvad bøgerne indeholder, må jeg bede Dem gå op på Universitetsbibliotekets righoldige samling af håndskrifter og der sætte Dem ind i, hvad denne kundskabsrige mand med uhyre flid skrev om sanskrit og andre indiske sprogdialekter.

Som modvægt til alt det videnskabelige og svært tilgængelige materiale, som han arbejdede med, skrev han også en »Ordbog over Gadesproget« og en bog der indeholdt en lang række morsomme molbohistorier. En bog hvor hans lyse og barnlige sind rigtigt kunne komme til udfoldelse.

For at man ikke skulle miste respekten for det navn, han havde skabt sig som videnskabsmand, foretrak han at skjule overfor offentligheden, at det var ham, der havde skrevet disse ikke videnskabelige, men til gengæld mere morsomme ting. Det gjorde han ved at lade disse folkloristiske bøger udkomme under pseudonymet, V. Kristiansen.

En anden filolog var Oscar Gottlieb Siesbye, der i sin lejlighed i Oehlenschlägersgade 3 også sad og puslede med sproghistoriske studier. Han holdt sig mere på hjemlig grund, idet hans speciale var det danske sprog og den udvikling, sproget var underkastet gennem tiderne.

Men før vi helt forlader disse åndspersonligheder, skal lige nævnes matematikeren Adolf Steen, der boede 14 steder i løbet af 24 år. Alene i årene fra 1848 til 1860 på Vesterbrogade i numrene: 61 - 144 - 27 - 118 og 116. Det er dog ikke på grund af dette ustandselige flytteri, han skal mindes, men mere fordi han var en foregangsmand for matematikundervisningen på de højere læreanstalter. Men samtidig stiftede han, medens han boede på Vesterbro, sparekassen »Bikuben«. Hans grundtanke var den, at arbejderklassen med større fordel burde forsage det overhåndtagende drikkeri og i stedet sætte deres surt erhvervede penge ind på en sund bankrente.

Politikeren Jens Hansen, der i 1864 boede på Vesterbrogade var en anden foregangsmand for de arbejdende klasser. En overgang var han redaktør af »Fædrelandet« og optrådte da som udpræget demokrat. I disse år var han en meget fremtrædende person i Rigsdagen og regnedes for et af vort daværende politiske livs største begavelse.

Også han var en urolig sjæl, der elskede at flytte. På 27 år opnåede han at bo i ikke mindre end 23 forskellige lejligheder. En medvirkende årsag til dette ustandselige flytteri var, at han på en yderst snedig måde gennem de sidste 20 år havde formået at bedrage forskellige forsikringselskaber for den efter datidens forhold formidable sum af over 200.00 kr.

Hans fremgangsmåde var, at han lod sit herskabelige indbo forsikre til en meget høj sum. Når forsikringspoliceen var i orden flyttede han i ly af natten til en ny lejlighed og erstattede sine kostbare møbler og malerier med noget tilfældigt sammenskrabet bohave, som han stillede i den lejlighed han fraflyttede. Uden skrupler stak han nu ild på det hele og kunne så, når han fremviste de sørgelige, forkullede rester, få forsikringssummen udbetalt.

Foruden de mange penge skaffede hans bedrageriske transaktioner ham også, – da de blev opdaget – for en længere årrække et mere fast opholdssted. Men en sådan spøg glemte man ikke i datidens København. Det værste ved en sådan fængselsstraf kom

Det lille pantomime-teater, der lå på Vesterbrogade overfor nuværende bymuseum, var tilhørsstedet for familien Price.

Det sammenhold, der herskede i denne teaterslægt, var monsterværdigt. Oehlschlæger, der kendte familien og ofte var gæst i deres hjem, udtalte engang, at denne familie burde stå som et lysende eksempel på, hvordan kunstfæller bør leve med og for hverandre. Teatrets væsen, dets trivsel og succes opfyldte hvert eneste medlem af denne store teaterslægt.

først bagefter. Alle vidste jo alt om alle, så derfor kom han til at henleve sine sidste år som en stakkels forfulgt, som alle pegede fingre af. Hans endeligt blev tragisk. Skuffet og bitter, forladt af alle sine venner, døde han tilsidst, fattig og forgældet, af et slagtilfælde.

Men lad os nu glemme denne triste mand og hellere vende os til de mere fornøjelige beboere af bydelen.

Man fristes næsten til at bruge ordet, utallige, når man skal skrive om de mange gøglere og artister af verdensformat samt de skuespillere af den lettere genre, der for kortere eller længere tid har boet i Vesterbros mange og trange sidegader. Artisthotellerne i Istedgadekvarteret har gennem årene været et fast begreb for

dette farende folk. Artistforbundet og de store verdensnumres mere permanente adresse har man næsten altid kunnet finde under postdistrikt V. Det er en tradition, der af en eller anden grund har holdt sig fra de første liniedansere omkring 1800 tog ophold i bydelen og indtil vore dage.

Baggesen, Volkersen, Anna Larsen, Carl Brisson, Liva Weel, Ib Schønberg, Leon Rabello og professor Tribini, der alle er født i bydelen, er navne, der ikke skal sammenlignes med hinanden. De nævnes kun for at vise nogle enkelte skud på den livskraftige stamme, der har rødder langt bagud i tiden.

I 1795 kan man spore de første spæde kim til denne lange række af Vesterbroere, der har lyst svært op i forlystelsernes kaval-kade. Det var det år, da den engelsk-fødte artist James Price slog sig ned på Vesterbro. Foretagsom som han var gik han straks i gang med at grundlægge et dynasti af klovner, liniedansere, mimikere og skuespillere ved at indgifte sin store børneflokk i familierne Cascorti, Pettoletti og andre af datidens store cirkus- og teaterslægter.

Om sommeren optrådte flere af medlemmerne på Dyrchavsbakken med at synge, danse og spille komedie. Når sæsonen derude var forbi, fortsatte man endnu et stykke tid med de ret primitive løjer i nogle telte, man havde opslået på Vesterbro. Den slags løjer var nemlig på daværende tidspunkt forbudt indenfor voldene. Ret længe varede det dog ikke, før disse forlystelser i bydelen fik en mere permanent karakter.

Publikum inde fra Hovedstaden strømmede til i så store mængder, at man allerede i Juni 1801 kunne åbne et lille nybygget brædde-teater i »Storchaugen«. Det lå lige overfor den kgl. Skydebanc.

For at camouflere lidt på sin engelske herkomst, der bestemt ikke var i kurs i 1801, optrådte Prices teatertrup det første år under navnet, »Det danske Kunstnerselskab«. Et navn, der året efter på grund af Englands overfald på Hovedstaden måtte camoufleres endnu mere, således at det nu kom til at hedde, »Det Danske Nationale Sommerteater«. Og under disse beskyttende navne optrådte så de udenlandske skuespillere til stor glæde for

stadens indbyggere, der i stadig større og større mængder fandt vejen ud til Vesterbro.

Efter de to første succesfyldte sæsoner, havde man tjent så meget, at man nu kunne bygge et rigtigt teater. Det blev forsynet med den tragiske og den lystige maske på frontispicen, for ligesom på forhånd at fortælle lidt om, hvad publikum kunne forvente at gå ind til.

»Vesterbros Morskabsteater«, som dette lille teater nu blev kaldt, var et rigtigt familieteater. Der udfoldede sig et muntert og udpræget familieliv bag scenen, hvor alle jo var i familie med hinanden og denne familiestemning forplantede sig til tilskuerplasserne, hvor man følte sig godt tilpas, og hvor næsten alle kendte alle. Med sand kunst og humorfyldt lune gik løjerne hen over den lille scene, hvor de vakte menneskers første kærlighed til teatrets dramatik. Man ved med bestemthed, at det var herude, den unge Johan Ludvig Heiberg lærte teknikken til sin vaudeviller at kende. Det var gennem denne groteske komedie, han her blev vidne til, at han indså betydningen af den sceniske virkning, der fremkommer, når man spiller på den komiske naivitet.

Man ved også, at Oehlenschläger, Thorvaldsen og senere H. C. Andersen ofte var gæster i dette lille poetiske teater, hvor de stille sad og nød Adolph Price når han på scenen fremstillede sine mange figurer. Af ydre var Price en indtagende personlighed, af indre et livligt kunstnergemyt. Altid mild og venlig og derfor velkommen overalt. Han var en hyggelig familiefader, der gjorde, hvad han kunne for at familien skulle have det godt. Og det skønt han næsten hele sin levetid måtte kæmpe med store økonomiske vanskeligheder.

Fra sin lejlighed på Vesterbrogade nr. 58 havde den børnerige familie Price en glimrende udsigt til teatret, der lå lige overfor. Det var særlig den lange kø af folk, der hver aften bugtede sig fra billetlugen og et stykke ned ad vejen, som man var interesseret i.

Som regel begyndte denne kø at tage opstilling, samtidig med at familien Price satte sig til middagsbordet. Opmærksomheden blev broderligt delt mellem bordets glæder og køen udenfor

vinduerne. Man havde nemlig den stående aftale, at hvis køen blev længere end teatrets grund strakte, så skulle der serveres rødvin til maden. Men skete det, og det var nærmest det, man var så spændt på, at køen nåede helt hen til en gruppe træer, der stod et stykke derfra, så skulle måltidet afsluttes med et glas skummende champagne.

I 1802 engagerede Price Italieneren Giuseppe Casorti til at spille med i de første pantomimer, hvor han optrådte som en uforlignelig Pjerrot. Denne primitive form for dramatisk fremstilling, der havde rod helt tilbage til oldtidens Rom, slog straks an og blev en formidabel succes. En succes der har holdt sig på Vesterbro lige indtil vore dage, idet Pantomimeteatret i Tivoli er det eneste sted i verden, hvor disse komedier endnu spilles regelmæssigt.

Derimod gik det ikke så godt med samarbejdet mellem Price og Casorti. Uenighed og splittelse gjorde, at de måtte skilles. Casorti, der havde bosat sig på Vesterbrogade 68, fortsatte dog med pantomimeforestillingerne, hvor han efterhånden forædlede Pjerrots rolle i en sådan grad, at Oehlenschlæger ikke var bange for at udtale, at »den blev udført med så megen poesi, at man i hele Europa aldrig havde set magen«. I de år, Casorti stod på scenen, er der ingen tvivl om, at billetkøen var så lang, at han kunne videreføre traditionen og hver aften lade måltidet afslutte med champagne.

At Casorti var en dygtig skuespiller, det er hævet over enhver tvivl. Men – desværre for ham – så var han også i besiddelse af et meget uroligt temperament og dertil kom, at han var håbløs uøkonomisk. Alene i ti-året 1816–26 skiftede han bopæl så mange gange, at han i denne periode opnåede at bo på Vesterbrogade både i: nr. 68 - 70 - 55 og 46. En medvirkende årsag til disse mange flytninger var nok også den kendsgerning, at de faste udgifter, man som regel har i enhver familie, f. eks. betalingen af husleje, der med sikkerhed indtræder hver måned, for ham hver gang optrådte som en lige overraskende og uforudset udgift. Kun ved mange kunstgreb og store overtalelser lykkedes det ham at få beløbet betalt indenfor rimelig tid.

De af Price og Casorti opførte pantomimer stammede ned fra de ægte italienske maskerkomedier, hvis rødder man kan spore helt tilbage til den romerske oldtid.

En hel del af de komedier, der dengang blev spillet på det lille vesterbroske teater, f.eks. „Harlekins mekaniske statue“, „Harlekins skelet“ og „Harlekin kok“ opføres den dag i dag på Pantomimeteatret i Tivoli. Det er stykker, der med deres lune og den gratie, hvormed de går over scenen, stadig kan formå at fængsle publikum.

En anden samtidig skuespiller var Peter Frydendahl, der i mange år boede på Vesterbrogade 42. Efter nogle strenge år som elev, hvor ingen troede på hans dramatiske evner, og hvor han mest af alt havde lyst til at sige teatret farvel, slog han pludselig igenem med nogle små biroller, der afslørede nye og ukendte sider af det talent, som alle havde frakendt ham.

Efter disse successer vågnede hans selvtillid og dermed kom hans evner som komisk geni rigtigt til udfoldelse. En glimrende sangstemme, som han også var i besiddelse af, fik ham til at forsøge sig i de barokke syngespil, der dengang var på mode. Med succes voksede lysten til at gå i gang med større og større opgaver, og nu da tilliden var vundet, veg han ikke tilbage for noget som helst.

Hans repertoire strakte sig lige fra de dramatiske helteroller hos Oehlenschlæger til de store syngepartier i de verdenskendte operaer. Hans situationsfølelse og pudsige lune gjorde, at han udførte alle roller med næsten lige stort held. Baggesen, der ellers var ret karrig i sin kritik, udnævnte ham til Europas største, komiske geni. Hans sidste optræden, før han sluttede af i 1835, blev i Holbergs »Barselstuen«, der satte et værdigt punktum for en karriere, hvori han havde kreeret over 500 roller.

En kollega, som han ofte havde spillet sammen med, var Stephen Heger, der boede Vesterbrogade 38. Han, der blev stamfader til Rosenbergerne, var en krudttønne, ladet med energi og dramatik. Sin karriere indenfor kunsten begyndte han som elev i Akademiets modelklasse for billedhuggere. Her havde han iøvrigt den da ubekendte Bertel Thorvaldsen siddende som sin sidemand ved de mange og kedelige tegneøvelser.

Men også udenfor »Akademiet for de skønne kunster« holdt de to unge mennesker sammen. Tit sværmede de omkring det nærved liggende skuespilhus, hvor de på nærmere hold med stor interesse studerede de mere levende skønheder.

Ja, så vidt gik deres interesse, at de begge meldte sig ind i Borups dramatiske selskab, hvor Thorvaldsen debuterede i Alcadens rolle i skuespillet, »Barberer i Sevilla«.

Det blev så eklatant en fiasko, at man næppe kan tale om en debut. Thorvaldsen var så paralyseret af lampefeber, at det var ham umuligt at få presset bare en enkelt replik frem. Det gabende hul, der derved opstod i spillet, måtte suffløren udfylde ved nede fra sufflørkassen at råbe replikkerne op på scenen.

Rygtet om denne tildragelse, der hårdnakket løb byen rundt, fortalte, at den unge, ubekendte billedhugger pludselig var blevet stum. For stedse blev han ved denne lejlighed afskrevet som skuespiller, selv om han vedblev at stå som medlem af selskabet.

Da han 23 år senere kom hjem på besøg fra Italien, var episoden endnu ikke glemt. Men nu var han blevet så berømt, at selskabet for længst havde tilgivet ham hans fiasko og tværtimod hædrede ham ved at give en festforestilling til hans ære.

For Stephan Heger gik det derimod betydeligt bedre med forsøgene på de skrån brædder. Han startede faktisk sin skuespillerkarriere, fordi han virkelig var blevet forelsket i en af de unge og smukke skuespillerinder. En af dem, han med særlig iver havde studeret, den talentfulde Ellen Smidt.

For stadig at kunne være i nærheden af den tilbedte, og vel også fordi han ønskede at trænge sin værste konkurrent, den unge digter Adam Oehlenschläger, der havde draget mange lønlige suk for den skønne, – lidt i baggrunden, søgte han ind til teatret. Det let komiske og farceagtige lå godt for ham. Derfor var det ret naturligt, at han snart blev hovedfiguren i mange af de burleske forestillinger, der på den tid var så yndede.

Trods det, at han aldrig nåede til at tage sig teatrets væsen helt alvorligt og vel heller ikke brød igennem i de store roller, lykkedes det ham sammen med de kunstnere, der udgjorde hans bekendtskabskreds, at skabe en grobund for den senere berømte Guldalder-tid. Det skete ved at samle den kreds af skønånder, der var med til at grundlægge alt det nye og interessante, der så rigt voksede frem i skiftet fra det 18' til det 19' århundrede.

Da han på teatret havde opnået, hvad han ville, og da Oehlenschläger og han i mellemtiden var blevet svogre gennem Oehlenschlägers giftermål med hans søster, trak han sig tilbage fra teaterlivet og kastede sig nu over en indbringende forfattervirksomhed. En mængde populærvidenskabelige småskrifter, der imidlertid aldrig fik større betydning, foreligger som resultater af det flittige skriveri, der efterhånden udviklede sig til at blive hans hovederhverv.

At komikere på scenen gerne er tragiske i privatlivet, har man hørt så tit, at der vel må være noget om snakken. Nogle siger man endda er kværanter, det var i alt fald skuespilleren Kristian Mantzius, der i sin tid boede på Vesterbrogade 93. At han tillige må have været en klog mand beviser den lærebog, som han skrev om »Hebraiske Oldsager«, og som han udgav, medens han endnu studerede teologi. Det var imidlertid ikke som videnskabsmand, han skulle blive berømt, for han opgav hurtigt sin karriere

som teologisk historiker og valgte i stedet for at gå teatervejen ved at debutere på Det kgl. Teater som Erasmus Montanus. Det blev en rolle og en debut, hvormed han opnåede en stor kunstnerisk sejr. Senere lykkedes det ham gennem årene at udvide det holbergske galleri med en uforlignelig Løjtnant von Buddinge, Jacob Thyboe, Jacob Skomager og den lange række af andre glansroller, som der endnu går ry af.

Men desværre kunne han ikke nøjes med at vise sit dramatiske talent på scenen. Gang på gang spændte han ben for sig selv, idet han med sin kværunderende karakter og smålige påståelighed ustandselig indviklede sig i alvorlige konflikter med sine kolleger og teatrets direktion.

Altid kom han på tværs af de andre, og altid ville han have alle ting helt anderledes, end de nu engang var.

Resultatet af alle disse mange intriger, han skabte, og de store sammenstød, som han forårsagede, blev, at man efterhånden var så træt af ham, at man afskedigede ham uden nåde og pension. Og det var rigtig vand på hans mølle, for nu fik han først rigtig brug for sin kværunderende vrede, idet han på alle måder og med mange midler forsøgte at forsvare sig selv og sine uoverlagte handlinger ved at føre »sin sag« helt op til det høje folketing.

Man kan uden overdrivelse sige, at han var noget af et dobbeltmenneske.

Det farceagtige og morsomme talent, han var i besiddelse af, og som havde spået ham en strålende karriere som komiker, forvandlede sig, så snart han havde forladt scenen, til et ubehersket, krakilsk temperament. Hans særegne væsen afskar ham enhver mulighed for at blive delagtig i det store kammeratskab og fælles samarbejde, som teatrets væsen består af. Derfor blev han desværre i sin senere teaterkarriere som regel udelukket fra faste engagementer, således at han kun kom til at spille »gæsteroller« ved de forskellige teatre. Gæsteroller, der blev afløst af hyppige opkæsningsturnéer til provinsen. Her kunne han så med passende mellemrum på de lange, ensomme turnéer få lejlighed til at falde til ro og afsvale sit hidtidige temperament.

Meget ugalant har vi her taget herrerne først og ladet damerne vente til sidst. Men det har været nødvendigt, hvis vi holde os til den tidsmæssige rækkefølge i præsentationen af skuespillerne. Og nu går vi så over til spindesiden ved at fortælle, at den 7. august 1851 fødtes der en lille pige på et sejlskib, der i kamp med elementernes rasen var på vej til Libau. Da hun ved fødselen var meget svagelig, besluttede faderen, Kaptajn Jens Larssen, at hun straks skulle døbes, og denne højtidelige handling fandt så sted på det gyngende skibsdæk, hvor hun, lig en venus født af havskum, fik navnene: Oda Laurenze Helmine.

Da dåben og den lange, urolige sejlads var overstået, faldt hun til ro med sin moder og broder hos en enkefru Wulff, der dengang boede og ejede ejendommen Vesterbros Torv 51.

Denne fru Wulff havde en søn, Carl, der var en ret feteret skuespiller, der i sin fritid fandt stor fornøjelse i at lege med de to opvakte kaptajnsbørn.

Legen, der efterhånden som de blev større hovedsagelig bestod i at undervise og instruere i små teaterstykker, gik så vidt, at da den unge frk. Oda lige var fyldt sytten år, var hun blevet så moden, og så dygtig, at hun fik en strålende debut på Casino som Thora i »Et enfoldigt Pigebarn«.

Titlen på det teaterstykke hun havde valgt at debutere i, kunne bestemt ikke stå som titel over det rige teaterliv, der denne aften blev indledet. Beviset fik man straks ved debuten, hvor succesen blev overvældende. Folk klappede så stærkt ved premieren, at der måtte utallige fremkaldelser til, før den lille Oda kunne slippe væk. Det var kun med største besvær, at man fik hende anbragt i en droske, der var så fuld af blomster, at der næppe blev plads til den lykkelige debutant.

Men energisk, som hun var, lod hun sig ikke nøjes med denne ene succes. Nu fulgte en glørværdig teaterkarriere og en udviklingsperiode, der er enestående indenfor dansk teater. Ret tidligt kom hun til at spille alle de ungpigeroller, hvori hun ved sit særprægede ydre og skælmske vid besejrede hele byen og med et blev dens erklærede yndling.

I årenes løb udviklede hun yderligere sit skuespiltalent ved i dybden at arbejde med store karakterroller, således at hendes repertoire efterhånden kom til at spænde over et større antal roller end nogen anden nordisk skuespillerinde kunne fremvise.

Først i en meget høj alder trak hun sig tilbage fra dansk teater som en af dets førende damer.

At hun aldrig glemte, hvad Vesterbro havde betydet for hende, beviste hun ved en sød, lille tradition, hun ganske privat havde indført.

Hver gang hun havde haft succes på teatret eller en større premiére var lykkelig overstået, forlangte hun at blive kørt ned forbi sin tidligere bopæl på Vesterbros Torv. »Jeg vil kun lige forbi og titte op, og så samtidig mindes alt det dejlige, jeg har oplevet her«, sagde hun.

Den sidste af teatrets børn, der skal nævnes i forbindelse med deres bopæl på Vesterbro, er frk. Anna Larsen, der senere blev gift og fik navnet Bjørner. Hun henlevede det meste af sin barndom og ungdom på Halmtorvet på hjørnet af Viktoriagade.

Hendes forældre var skuespillere, og selv optrådte hun på teatret fra de spæde barneår. Hendes barndom blev imidlertid en lang række triste oplevelser, forårsaget af den påvirkning hun var udsat for af den religiøst betonedede moder og af faderens overdrevne hang til alkohol.

En aften, medens fader og datter spillede sammen på Dagmar-teatret, indtraf der det sørgelige, at han pludselig fik et anfald af sindssyge. Denne katastrofe var antageligt fremkaldt af de mange sorger og skuffelser, han og hans familie havde haft gennem årene. Uden at nogen kunne forhindre det, vandrede han lige fra sin rolle på scenen, maskeret og iført kostume som bonden i »Daglykke«, ud på Rådhuspladsen og ned ad Vesterbrogade. Her gik han så i sit formørkede sind fægtende med arme og ben og knaldrede butiksruder, indtil man fik ham fanget og kørt til Sct. Hans, hvor han blev indlagt.

Da forsørgeren herved forsvandt fra hjemmet, sank den lille familie ret hurtigt ned i den dybeste armod. Man så nu ingen

anden udvej end at opløse hjemmet ved at anbringe børnene på optagelseshjem eller i pleje hos gode mennesker. Den lille Anna, der dengang var femten år, valgte at forsøge sig som tjenestepige hos en familie på Gl. Kongevej. Men ret længe varede det ikke, før hun igen følte sig tiltrukket af teatret og al dets romantik. Med det medfødte talent, hun så afgjort var i besiddelse af, og den evne, hun ejede til at leve sig ind i en digters arbejde, var det indlysende for enhver, at hun var selvskrevet til at spille komedie.

Hendes karriere som tjenestepige blev derfor kun ganske kort. Det var dog først i 1892, da hun for alvor slog igennem på Dagmarteatret, at hun fra rolle til rolle arbejdede sig frem, så hun blev en af vore største skuespillerinder i de mere seriøse rollefag. Denne position holdt hun uindskrænket, indtil hun efter en alvorlig krise i 1909 pludselig sagde teatret farvel og optog en religiøs foredragsvirksomhed for en naiv og sangsentimental trosretning.

Jo vist, har skuespillere, gøglere og artister boet på Vesterbro. Den lette muse har altid svævet over bydelen. Listen kunne gøres meget længere, men her må vi indskrænke os til kun at medtage disse enkelte for at bevise rigtigheden af denne påstand.

Men også andre former for kunst har fundet grobund og genklang i den livlige bydel.

Til alle disse skuespil, sangfarcer og syngestykker, som skuespillerne gennem årene optrådte i, havde man selvfølgelig brug for musik og en komponist, der kunne komponere noget af denne musik. En sådan har også boet på Vesterbro. Her tænkes særligt på Emil Hornemann, der i flere år boede på Vesterbro, en overgang i et lille hus i Istedgade, der dengang var en ubetydelig hengemt gade. Senere boede han i Frederiksberg allé, det var i årene fra 1854 til 1861.

Man kan ikke sige andet, end det var meget praktisk, at han havde valgt at bo på Vesterbro. Særlig for alle de mange sang- og visedigtere, der samtidig med ham havde valgt at bo i denne bydel, og hvis værker han fik til at flyve ud over landet.

Når han fik fat i en tekst, han syntes om, så kunne man være sikker på, at den blev båret oppe af den lette og indsmigrende musik, han var mester for.

Her skal blot nævnes nogle ganske få af de melodier, han gennem årene skrev, og som har holdt sig levedygtige til i dag: »Dengang jeg drog afsted«, »Holmens faste stok«, »Højt fra Træets grønne Top« eller de mere højtidsstemte som: »Natten breder sine Vinger«, og »Kongernes Konge«.

Når man blader »Danmarks Melodibog« igennem og der nikker genkendende til alle de mange lyse og stemningsfulde stykker musik, han har skrevet, forbavser det ikke en, at han igennem mange år var Danmarks populæreste visekomponist.

I. P. E. Hartmann var en anden komponist, der boede ude ved den tidligere Galgebakke på Amerikavej. Gennem mange år skrev han meget af den musik, der altid vil hævde sig i dansk tonekunst. Foruden operaer, kantater og romancer skrev han særlig i de år, hvor han som dirigent var knyttet til Studentersangforeningen, en mængde sange, der blev det danske folks kæreste eje. Her skal kun fremhæves, »Flyv Fugl, flyv«, »Stork, Stork Langeben« og »Lær mig Nattens Stjerne«, for at vise den stemning og folkelige tone, han så glimrende ramte med sin musik.

Mange flere komponister kunne nævnes, særlig indenfor den lettere genre. Bekendte og ubekendte mellem hinanden. Blandt andet Jacob Gade, der i mange år boede på hjørnet af Saxo- og Matthæusgade. Da han skrev sin verdensberømte »Tango Jalousie« var han imidlertid flyttet op til hjørnet af Gl. Kongevej og Bagerstræde. Således er det gået til, at denne udødelige melodi blev født på Vesterbro. Den melodi, der ifølge »Koda«s opgørelser er så populær, at den endnu den dag i dag, så mange år efter, stadig spilles tredive gange i timen, døgnet rundt og året rundt, af store orkestre, spredt ud over hele jorden.

Også malerne har kunnet lide at bo på Vesterbro. Landskabsmaleren Vilh. Kyhn er en af de første, der kan findes i datidens vejviser. Han boede på Vesterbrogade i nr. 99. Listen over denne

flittige malers store produktion fylder flere sider i kunstnerfortegnelserne, og rundt om på kunstmuseer og i privatsamlinger hænger hans dejlige lærreder og vidner om hans national-romantiske indstilling. Sammen med Lundbye og P. C. Skovgaard konkurrerer han om den ære, at være Danmarks største landskabsmaler. Vesterbro, Farimagsgade og Engene ved Kallebod strand er ofte indgået som motiv i hans emnevalg.

Lidt længere ude ad Vesterbrogade boede en anden maler, L. A. Schou. Med en fin indfølelsesevne gik han rundt i det landlige område og tegnede sine små skitser. I de fleste af Schous arbejder fra tiden på Vesterbro kan man tydeligt mærke den melankolske stemning, der dengang prægede ham. Ikke fordi han var ked af at bo i bydelen, tværtimod. Men mere fordi han følte sig forbigået af sine samtidige, af de kunstnerkammerater, der løb med medailler og berømmelse, medens han mere og mere gled ud i baggrunden. Skuffet og såret af den megen modgang brød han op, rystede fædrelandets støv af sig og rejste til Italien. Her forsøgte han med fornyet mod at slå sig igennem, men døde ukendt og overset i det skønne Florence.

En samtidig maler var Thorvald Læssøe, der boede på Gl. Kongevej 2. Medens han boede her, malede han mange fine, små landskabsbilleder. Desværre opnåede han aldrig at svinge sig op til de store kunsthøjder, hvori flere af hans kunstnerkammerater bevægede sig. Men alligevel skal han nævnes her på grund af en ejendommelighed, der knytter sig til flere af hans billeder.

Hans ungdomsvenner var malerne Lundbye og Frølich. Disse to, der foruden at være malere, også gennem deres illustrationskunst havde bevist at være geniale tegnere. Begge disse malere havde endvidere det særkende, at de som ingen andre forstod at levendegøre deres billeder ved behændigt at placere en meget effektiv staffage. Det var den række af mennesker, blomster og dyr, som de på en meget dekorativ måde fik anbragt på passende steder i landskaberne, de malte.

Denne evne til at give et billede effekt manglede Læssøe totalt. Men han kunne til gengæld bygge et billede op i de store linier.

I kraftige kompositioner opfattede og gengav han hele landskabet, således som han så det. Desværre så han til gengæld som regel helt bort fra de mange fine og små detaljer, der er med til at give et billede liv.

Men hvad gør det, når man bare har et par hjælpsomme venner, der ikke er bange for at give en håndsrekning med, når det kniber med at fremkalde den rigtige stemning. Har man det, så skal resultatet nok blive godt. Og det havde han i sine to kunstvenner.

I mange af Læssøes yngre billeder kan man tydeligt se, at det er Lundbyes øvede hånd, der har udført den meget karakteristiske staffage. Det er ham, der er mester for de fine enkeltheder, der følger sig smukt ind i det samlede hele.

I Læssøes senere billeder er det derimod Frølich, der er trådt hjælpende til og har malt flere af detaljerne. Det fremgår bl. a. af maleriet, »Ved en bro over en Aa«, »Titusbuen« og »Udsigt over Rom«, for blot at nævne nogle enkelte resultater af dette kunstneriske samarbejde. Et samarbejde som først senere tids kunstkere har formået at klarlægge.

Den store fynske maler Peter Hansen har også boet på Vesterbro. I en villa i Rejsbygade, bag Enghavevej, havde han bopæl og atelier. Igennem tolv år malte han så flittigt og gengav så mange motiver fra bydelen, at man karakteriserer denne del af hans produktion som hans Vesterbroperiode. En periode, der gennem hans dejlige malerkunst er blevet til et righoldigt galleri af topografiske billeder, der alle, foruden den historiske betydning, i høj grad indeholder store kunstneriske værdier.

Helt op til vore dage har malerne følt sig tiltrukket af Vesterbro, ikke blot hvad motiver angår, men af hele den særegne atmosfære, der er karakteristisk for denne bydel.

Professor Søren Hjort Nielsen er en af dem. Carl-Henning Pedersen en anden, der her skal nævnes for at vise den nutidige og samtidig modsatte yderpol i den lange række af malere, der har boet på Vesterbro.

Medens vi er ved malerne, kan vi her medtage Frits Jürgensen, der ganske vist ikke har malt ret mange lærreder, men til gen-

for Familien som møder den Dødsbud. —

Fritz Jürgensen, den uforlignelige tegner, har her gengivet en hverdagsscene hos en familie på Vesterbro.

Man har haft venner på besøg, og nu står de godt indpakket og venter på, at hesteomnibussen skal komme og gøre holdt uden for ejendommen.

Alle er trætte og utålmodige, fordi gæstebudet har trukket for længe ud. Den mindste er faldet i søvn på sofaen, og mor sidder slumrende med et tændt lys i hånden. Hun skal lede gæsterne ned ad trappen. En hverdagsscene, han med sit sikre blik for detaljer var en mester i at gengive.

gæld blev den komiske tegnekunst's foregangsmand i Danmark. Han boede i en årrække i Schönbergsgade 3, hvor han ernærede sig skiftevis som urmager og kunstmaler. Men på grund af hans ustadige karakter og hans overdrevne hang til stærke drikke, gik det sørgeligt nedad med både arbejde og indtægter. Efterhånden som han forfaldt mere og mere til spiritus, lagde han helt maleriet på hylden og indskrænkede urmageriet til at gå rundt forskellige steder i byen og trække ure op. I 1862 flyttede han til Vesterbrogade 23 og fik her, kort før sin død, en renaissance som tegner. For at kunne tjene de par småskillinger, der var nødvendige for at opretholde et kummerligt liv, var han begyndt på i tegninger at gengive sine medmennesker, som han så dem gå og stå og fremfor alt gebærde sig i mange af dagliglivets situationer. Herved afslørede han en ny side af sit talent, idet han som ingen anden på papiret formåede at vise et par personer i fortrolig

samtale eller beskrive et hverdagsoptrin med ironisk lune. Hele billedets virkning blev yderligere forstærket gennem den fine streg, som han var en mester i, og som til tider kunne virke næsten levende.

Efter hans død blev disse tegninger samlet og udgivet i tre bøger. En serie fine mosaikker, hvor hver enkelt brik er en pålidelig og detailleret gengivelse af de hverdags foreteelser, han så og oplevede. Så realistisk er disse tegninger udført, at man endnu i dag tydeligt kan fornemme hele den atmosfære og stemning, der herskede dengang billedet blev tegnet.

Man siger, at om hundrede år er alting glemt. Det gælder ikke for Frits Jürgensen. Han formåede at skabe citater, der på en naturlig måde er gået ind i vort sprogbrug, og han er den eneste af sine samtidige, hvis humoristiske tegninger har holdt sig med uformindsket kraft i alle disse mange år.

Han var en humorist, der ligesom så mange andre humorister levede et liv, der var dybt tragisk. Hvor tragisk det var, får man et indtryk af, når man læser hans dagbog, som Erik Bøgh udgav efter hans død. Her skriver Frits Jürgensen blandt mange andre negative ting, at »Jeg har den største ringeagt for menneskets bestemmelse her på jorden«. Og det absolutte nulpunkt kan man sige, at han nåede, dengang han skrev: »I dag er det den 12. juni, det er dagen efter den 11., og i morgen vil vi skrive den 13. juni. Intet mer«. Så kort og koncist skriver kun en desillusioneret mand. En mand for hvem dagen kun er et tal, en dato og intet mere.

En anden stor tegner, der også tilhørte Vesterbro, og som vi må have med, er Anton Hansen. Han levede hele sin fattige barndom og triste ungdom i Eskildsgade. Gennem hans kunst mærker man tydeligt, at det fattige barndomsmilieu har sat dybe spor i hans sociale bevidsthed. Både hans malerier og senere hen hans sort-hvide tegninger er blevet til en lang række rystende sindbilleder over proletarniveaucts fattigdom og sult. Motiverne til sine billeder fandt han så at sige lige uden for døren. Tilskyndelsen var livet, som det leves rundt om i Vesterbros mange side-

Tegneren Anton Hansen har her gengivet Christian Christensen, der gennem mange år stod musestille på Vesterbrogade og „filosoferede“ sig til en formue. Trods de mange penge, han samlede ind i årenes løb, blev hans liv en tragedie. I april 1918 hængte han sig i sit spartanske kvistværelse, hvor skifterettens folk efter hans død fandt en betragtelig sum, gemt i hans fattige bohøve.

gader. Det blev skildringen af arbejderklassen og dens armod, der blev den dybere inspiration i hans kunst og i den kamp, som han førte mod den sociale uretfærdighed. Det blev for ham et tema, han stadig kredsede om, og som han aldrig blev færdig med at behandle. Hans modeller var ikke de store og berømte, alle de mennesker, der havde succes i livet, og hvis navn var kendt af enhver. Han søgte det skjulte og oversete. Alle dem, der ganske anonymt fristede en kummerlig tilværelse. Og af dem har der boet mange gennem årene på Vesterbro.

Når man ser bort fra den store og sunde arbejderklasse, hele det humørfyldte og stræbsomme befolkningslag, der måske nok stod langt nede på den sociale rangstige, men som på trods af fattige kår formåede at blive gode samfundsborgere, så har der desuden altid boet en mængde originaler på Vesterbro. Særegne mennesker, der i klædedragt og væremåde væsentlig adskilte sig fra den øvrige befolkning.

Når man taler om berømte folk fra Vesterbro, så må man også tage disse mennesker med i galleriet. Mange af dem var helt anonyme, ingen vidste, hvad de hed, eller hvorfra de kom. Men alligevel var det måske dem, man lagde mest mærke til og i tankerne beskæftigede sig mest med. De var jo mærkelige, og man kunne ikke undgå at støde på dem i deres daglige færden i kvarterets gader.

Først skal nævnes »videnskabsmanden« Lente Møller, der fra midten af forrige århundrede og femogtyve år frem i tiden hver dag stod og holdt »videnskabelige« foredrag på Vesterbros gadehjørner. Det var indviklede matematiske, fysiske og kemiske problemer, han stod og opløste i en tågesnak og med et ordvalg, som ingen forstod. Knevren gik som en kæp i et hjul, uden ophold. Men i det skjulte havde han en indbringende levevej som spåmand. Når han gik sin enegang langs ad gaden, var der mange koner, der kaldte ham op, for at han skulle lægge en stjerne for dem.

En anden filosof var den fuldkomne stumme Christian Christensen. Han yndede at stå ganske stille, med hængende hoved, langt polkahår og i en ydmyg stilling.

Hver eneste aften, trods regn og slud, sommer og vinter igennem mange år stod han fra kl. 20 til 24 i sin lange, sorte elendighedsfrakke og så bedende ud. Det var i rendestenen udfor den daværende Bræddehytte på Vesterbrogade, han havde taget ophold. I begyndelsen, han stod der, vakte han forbavselse, siden hen medlidenhed. Ydmygt så han bedende på alle de forbipasserende, der aldrig fandt ud af, hvem han egentlig var.

Han stod bare ganske stille og filosoferede uden at mæle et eneste ord.

Den rørende, fattigklædte mand, der ikke ænsede gadedrengenes tilråb eller folks forundrede blikke, blev snart en populær skikkelse i gadebilledet. Han hørte ligesom med i hele den stemning, der udgjorde Vesterbros folkeliv. Man syntes om ham, for han var jo ganske uskadelig. Mange skillinger blev fisket frem fra punge og tasker og forsvandt ned i hans rummelige lommer. Betle, gjorde han jo ikke, stod bare stille og forsagt og tog imod, hvad folk frivilligt gav ham.

Det blev til mange penge i årcenes løb.

Efterhånden blev det klart, gennem avisskriverier og på anden måde, at han på sin originale facon netop stod og samlede penge ind. Men det var ikke til sig selv, han tiggede sammen. Langtfra. Han boede yderst kummerligt og levede faktisk kun af vand og brød.

Men hvad gik da så de mange penge til?

De gik til »Foreningen for Kønssygdommenes Bekæmpelse«, der gennem mange år udelukkende eksisterede af de bidrag, han på denne måde stod og samlede ind. Men det var hans aftenjob. Om dagen kunne man træffe ham på »Det kgl. Bibliotek«.

Her var han også en kendt figur. Man kan nærmest sige, at han hørte med til inventaret. I årevis sad han på sin bestemte plads og skrev en bunke løsrevet filosofi ud af de mærkeligste bøger. Når bibliotekarerne spurgte ham, hvad det egentlig var, han

foretog sig, fik man det mærkelige svar, at »om dagen tillod han sig den luksus at studere«. Ingen kunne imidlertid finde ud af, hvad det var for et studium, han havde kastet sig over. Endnu mindes man ham på biblioteket, bl. a. fordi han en gang indgav en skriftlig ansøgning, om han måtte få lov til at færdes på læsesalen i sine store træsko. Det var dog et andragende, man af hensyn til lokalets stilhed ikke kunne tolerere.

Et andet ulykkeligt menneske var den lille tragiske kvinde, der aften efter aften stod et par timer og ventede ved et stoppested i Istedgade. Også hun havde haft en trist skæbne.

Som nygift var hun ung og glad flyttet ind i sit lille hjem i Godsbanegade. Her havde hun i flere år levet et lykkeligt familieliv sammen med sin mand. Hver dag, når hun havde lavet middagsmaden og dækket bordet, gjorde hun sig pænt i stand og gik så ned ved stoppestedet i Istedgade for at vente på manden. Det var dagens festligste øjeblik, når hun stod her og ventede på hans glædelige hjemkomst fra arbejdet. – Men ak, en dag så kom han bare ikke. – Han kom heller ikke næste dag eller næste dag igen. Han kom simpelt hen aldrig mere. Sjælsråt var han, der åbenbart ikke har været så lykkelig i sit ægteskab som hun, stukket af fra det hele. Ingen vidste hvorhen. Kun det ene gik op for hende, at han var spørøst forsvundet.

Det var mere end den lille ulykkelige kvinde kunne tage. I sit efterhånden formørkede sind nægtede hun at tro på, at han ikke en dag igen skulle vende tilbage til hende og det lille hjem.

Aften efter aften, år efter år, også længe efter at han havde givet livstegn fra sig fra en fjern amerikansk by, blev hun ved med manisk at stå der i regn og kulde og bare vente på ham, der aldrig mere kom.

En anden skæbne var en gammel, hvidhåret mand, der blev kaldt »Musik Meyer«. Det var sjældent, han viste sig udenfor den lejlighed, han havde i Dannebrogsgade. Han var kurvemager af profession. Om morgenen tidligt og om aftenen sent så man ham ile til og fra sit arbejde. I en slags sidelæns krebsegang strøg han langs husmuren, angst for at nogen forfulgte ham. »De vil

stjæle min opfindelse,« hviskede han. Han, der ellers på andre punkter var ret normal, var helt idiotisk besat af den tanke, at han kunne fremstille en selvspillende violin. Idéen havde han fået, da han som ganske ung havde set et selvspillende klaver. Et monstrum, hvor man kunne putte en skilling ind i en sprække for så at blive overvældet af en øredøvende, mekanisk spillet march.

Dette fingerløse klaver havde ganske bjergtaget ham. Han ville fremstille et lignende instrument, den mekaniske violin. Igen-nem 44 år arbejdede han i al sin fritid på et sindssygt tankespind, der bestod af snore og lodder, der bevægede arme og mekaniske fingre, der trykkede på strenge og bevægede buer under et infernalsk piberi. Han nåede aldrig længere end til dette lrum-larum, med sine sære idéer. Ensom og forladt fandt man ham en dag død i lejligheden, der fuldstændig var opfyldt af tegninger og modeller af hans mekaniske idéer.

Mor og datter Tiberg var to andre originaler, der boede i Skyde-banegade 14 B. Efter faderens død i 1898 valgte de at leve af renterne af en ganske lille formue i en slags eremit-tilværelse, midt i det tætbefolkede kvarter. Hver lørdag middag og kun denne ene gang om ugen gik de begge ud, iført de mærkeligste kostumer, for at gøre deres fornødne indkøb til den spartanske husholdning. De mælede aldrig et ord, hilste ikke på nogen, men gik fuldstændig tavse og stumme deres sære, menneskesky enegang i mange, mange år.

To personer, om hvem man ikke vidste andet end dette, at de var helt anderledes end alle andre. Et par originaler, der ved deres egenart adskilte sig væsentligt fra alle andre, men som dog alligevel var en del af og derfor også hørte med til det store, gode fællesskab, der udgjorde Vesterbros befolkning.

Og det er jo netop det mærkelige ved Vesterbro.

I denne lille bog er der, ifølge bogens idé, kun nævnt de mere berømte personer. De mennesker, der på en eller anden måde fik nået at gøre sig særlig bemærket i livet og dermed også i bybilledet. Men Vesterbro bestod jo af mange andre.

Grundstammen på Vesterbro har gennem alle årene været de enkelte medlemmer i et varmt menneskeligt samfund, sammensat af folk fra alle befolkningslag. Folk, der havde vidt forskellige bestillinger, boliger og indtægter, men som alligevel fremtrådte som en homogen masse. Fra landets daværende rigeste mand, (brygger Jacobsen) til den fattigste, der boede i Gethsemane Sogn omkring år 1900 og som ifølge sognepræset Richard Thomsens bog, »Fra Vesterbros Fattigkvarter«, havde en årsindtægt på 10 kr. foruden kosten, – var alle kategorier repræsenteret.

Alle har de, uanset skæbne og tilskikkelse, tilhørt det Vesterbro, der altid, ganske ubevidst, har været som en selvstændig by midt i byen.

Et milieu og et bysamfund, der som få har været rigt på kontraster, hvad boliger og beboernes forskelligartethed angår.

Et vrimlende galleri af personlige mennesker, der ubevidst har levet et liv i samhørighed, fordi man følte, at på Vesterbro der tilhørte man en flok, og derfor måtte man også følge flokkens love.

De love der gennem 350 år har skiftet i takt med tidens rytme, men som altid har haft en grundakkord af sangvinsk optimisme og som følge deraf altid har været grobund for et ukueligt humør.

John F. Ekvall: Mennesker i en bydel, er skrevet og trykt i anledning af Vesterbros 350-aars dag. Skriften er Linotype Times, billedteksterne er sat paa Ludlow. Papiret er fra De forenede Papirfabrikker. Bogen er trykt i Thejls Bogtryk og Cliphos Cliche har fremstillet klicheerne.